સુધરેલી રીત મુજબ
વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમીટીએ
તૈયાર કરેલી.

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

(કવિતાની સમજુતી; પાઠના સવાલ તથા સાર; ભુગોળ; અઘરા શબ્દો; જોડાક્ષરો; ડ્રિલ; ધાત.)

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. એન્ડ કો૦

રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

છાપનાર—નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.

છાપવાનું ઠેકાણું—'શંકર' પ્રી. પ્રેસ. ચૌટા—પુલ—સુરત.

સને ૧૯૨૩] [સંવત ૧૯૭૯.

કિંમત પાંચ આના.

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

બાળપોથી=નાના છોકરાંને ભણવાની ચોપડી
આનંદ=ખુશી
હોશિયારી=ખબરદારી
અધિકારી=ઉપરી
વર્ણન=રીતવાર કહેવું તે; બયાન
તોળવા=જોખવા; તોલવા
ચોપટીઉં=છપલકીઉં; સમજ વગરનું
જુની ચોપડી=પાછલી ચોપડી, બીજી, પહેલી બાળપોથી.
મૂળાક્ષર=સ્વર અને વ્યંજન
બારાખડી=પદ
રમુજી=ગમત આપનારું
લાભ=ફાયદો
જોડાક્ષર=જોડેલા અક્ષર
જ્ઞાન=સમજ; ભાન
લેગ=લાયક
હકીકત=વાત
સરસ=સારી; મનને પસંદ પડે એવી
રમુજથી-હોંશથી
ચિત્રો=ચિત્રામણ; છબી
વાક્ય=એક અથવા વધુ શબ્દો મળીને મનમાંનો વિચાર જેથી પુરો જણાય તે
વાર્તા=વાત
બોધ=શિખામણ
બારીક=ઝીણી
મુકામો=મ: ઠામઠામ
ભૂગોળ પૃથ્વીનો ગોળો
માહીતી=ખબર
રસીલી=ગમત ભરેલી
સંબંધી=વિષે, બાબત
સારી=સહેલી
નમુના=નકલ
નજર કરો=ધ્યાન આપો; વિચારો
સામાન્ય=રોજ વપરાશમાં આવતી
મોટો=માલ; ચીજ
ફેરવાશે=ઠગાશો
ધ્યાન=ચિત્ત; મન
ખાતરી=ભરોસો
ઉતાવળે આંબા ન પાકે=ઘણી ઝડપ કરવાથી કામ થાય નહિ

સાર-(૧) ભણવામાં ઉતાવળ કરવી નહિ. (૨) જે વાત વાંચવામાં આવે તે ખરી છે કે ખોટી તેની જાતે માહીતી મેળવવી.

પાઠ ૨. ભાગ ૧.

સિવાય=વગર
[illegible]
જુના=પહેલાંના
પ્રમાણે=મુજબ

લિપિ=ભાષા
પંડિતો=વિદ્વાન; ઘણું ભણેલા
માથું=ઉપલો ભાગ
અંક=આંકડા
અનુસ્વાર=મીંડું
ધોરણ-નિયમ; રીત
વિસર્ગ=કંઇક હકારનો ઉચ્ચાર થાય એવું ચિહ્ન; અક્ષરની જોડે બે મીંડાં મૂકવાં તે

પાઠ ૨. ભાગ ૨.

અજુગતું=અઘટતું
વિદ્યાભ્યાસ=ભણવું તે
નીપજે=થાય
લહીઓ=સારા અક્ષરનો લખનાર
લપટાવું=ફસાઇ પડવું
લાલચ=લોભ
નર્યા=રોગ વગરના
ડાઘ=ડાગ; ધબકો
જાતે=પોતે
શ્રદ્ધા=ભરોસો; વિશ્વાસ
ઉદ્યોગી=મહેનતુ
ચેન=સુખ; નિરાંત
શોખ=સહેલાણી; છેલ
ખાલી=નકામો; ફોકટ;
અસલ=અગાઉ
ઝાઝો=ઘણો
મેળવી=સરખાવી

પાઠ ૩.

ટટ્ટુ=નાનો ઘોડો
હડહડતો=પુરેપુરો
કળિયુગ=ખરાબ વખત
દૂર=છેટે
ધુમ=હાક
બુદ્ધિ=અક્કલ
ખરમાપ=ભજવાઇ
શ્રાવક=જૈનધર્મ માનનાર
મેળો=તમાસો
ખમે=ખાધે
તોફાન=મસ્તી
બજાર=હાટ, ચૌટું
દોરે=લગામ પકડીને આગળ ચાલે
છતે=છે
ફરી ગઇ=જતી રહી
ખરે બપોરે=મધ્યાનકાળે
રાજાના કુંવર જેવા=કોમળ
હિંડાડે=ચલાવે
ખર્યુંપાન=ઘરડો; વૃદ્ધ
જોસબંધ=જોરથી
સંઘ=જાત્રાળુઓનું ટોળું
ઘાતકી=દયા વગરનો; નિર્દય
ભાર=વજન; બોજો
વીખરાઇ જશે=અછવાઇ જશે
વખતસર=બરાબર વખતે
પુલ=નદી કે ખાડી પરથી જવા આવવાને માટે બાંધેલો રસ્તો
શીકે મોઢે=ઢીલે મોઢે; દીલગીર ચહેરે
પસ્તાયા=દીલગીર થયા
સલાહ=વિચાર
દશા=હાલ; હાલત; સ્થિતિ

સાર– આપ બુદ્ધિએ જય જયકાર, પરબુદ્ધિએ પ્રલયકાર, માટે આપણી પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે

આસવું પણ આપણી બુદ્ધિ ખરે રસ્તે દોરશે છે કે ખોટે તેનો વિચાર કરવો.

પાઠ ૪.

નરસિંહ ચૌદશ=વૈશાખ સુદ ચૌદશ
ભંડાર=ખજાનો
વાણીથી=બોલથી
પેદા=ઉત્પન્ન
માઠું=ખોટું
સ્ત્રીપુરુષ=ધણી ધણિ-આણી
ઇશ્વરભક્તિ=ઇશ્વરનું ભજન
ગાળતાં=ગુમાવતાં; કાઢતા
રૂપ=દેખાવ; શોભા; ખુબસુરતી
ગુજરી ગયા=મરી ગયા
ઉછેરવા=મોટા કરવા
મા પર આવી પડયું=માને માથે પડયું
સ્વભાવ=ખાસીયત
સલાહ=વિચાર

મદદ=આસરો આપે
અસર=લાગણી
પરગજુ=પારકાના પર ઉપકાર કરનાર
નીવડયો=નીકળ્યો
અભ્યાસ=મહાવરો; મંડયા રહેવું તે
શિક્ષક=મહેતાજી; ગુરુ
માનીતો=વહાલો; પ્યારો
નાની મોટી=મહેલી
બાબત=વિષય
ઇચ્છે=ચાહે
મોઢ=આળસુ; ઓઘો
પજાડી=પટકી; અફાળી
ધાર=રેલો
ખડખડ હસવા લાગ્યા=મશ્કરી કરવા લાગ્યા
અંતઃકરણ=મન; દીલ
એકદમ=ઓચિંતી
ફેંટો=માથે બાંધવાનું લુગડું
પાટો=લુગડાનો ચીરો
ઘા=જખમ
વખાણ=સારૂં કહેવું તે

જીવનો વેર આરો નહિ=મરી જતે
ખરયો નહિ=ગયો નહિ
વૈદ=દેશી દાક્તર
શુદ્ધિ=ભાન
આશ્ચર્ય=નવાઇ
પરગજુપણું=પરોપકાર; પારકાનું ભલું કરવાનો ગુણ

પાઠ ૫.

ઉંમર=વરસ
ગુજરાન=ભરણપોષણ
પ્રીતિ=હેત; પ્યાર
દયાથી ઉભરાઇ આવ્યું=ઘણીજ દયા આવી
ખાડા પડયા=પેસી પડયા; ડુબવા પડયા
જીવ આવ્યો=શુદ્ધિ આવી
આશીષ=દુવા; આશીર્વાદ
ખુંચેલો=પેસી ગએલો
કાંઠે=કિનારે
દુશ્મન=દુશ્મનો
કુટુંબનાં=સગાનાં
બાંધબંધ=દોસ્તદાર

ઉબરાઇ=ઉલટાઈ
જંગલી=ફાડી ખાનાર
પેઠો=ગયો
કૃપાથી=મહેરબાનીથી
ઉંધો=અવળો
ટંગાવી=લટકાવી
પાડ=ઉપકાર
ઇનામ=ભેટ; બક્ષીસ
થોભી=ખોટી થવાય
ધાડું=ગીચ
ઇજા=દુ:ખ
સહીસલામત=સુખેથી; જોખમ કે અડચણ વગર
વિવાહ=લગ્ન
સામેલ=દાખલ

સાર–આપણે દરેક માણસના ઉપર ઉપકાર કરતા રહેવું જેથી ઇશ્વર આપણાપર ખુશી થશે અને આપણું ભલું થશે

પાઠ ૬.

અદલ=વાજબી
ગામઠી=મહેતાજીની
ધંધામાં=રોજગારમાં
વળગ્યો=લાગ્યો
ઉમેર્યો=વધાર્યો
પૈસાદાર=પૈસાવાળો
હાલ=હાલત
નસીબદાર=નસીબવાન; ભાગ્યશાળી
ફાવતો ગયો=વધતો ગયો
ધન=પૈસો; દોલત
કીંમતી=ઘણી કિંમતનો
ઘરેણાં=દાગીના
ઘડાવ્યા=કરાવ્યાં
દોલત=પુંજી
ખરીદ્યા=વેચાતા લીધા
આબરુ=કીર્તિ
મરણ પથારીપર પડયા=મરવા પડયા
મરણ=મોત
મિલ્કત=પુંજી, દોલત
ભાગ=હિસ્સો; વહેંચણ
વર્તીશું=ચાલીશું
ત્રીજો ભાગ=ત્રણ ભાગ માંનો એક ભાગ
નવમો ભાગ=નવ ભાગ-માંનો એક ભાગ
કબુલાત=વચન; મોઢાનો કરાર
દહાડાપાણી=મરણ પાછળનો ખરચ
તોડ=ફેંસલો; નિકાલ
દિવાન=પ્રધાન; વજીર
ખબર=જાણ; માલમ
વાહવાહ=વખાણ
ઇન્સાફ=ન્યાય

પાઠ ૭.

પોળ=શેરી
લખોટે=મંજે
સુશોભિત=દેખાવડા
અટકાવ્યો=રોક્યો
નજીવી=નકામી; માલ વગરની
ટેવ=આદત
પાપી=દુષ્ટ
સજા=શિક્ષા
આસપાસ=આજુ બાજુ;
આકાશ=ગગન
અંતર=મન
અજાસ=અજવાળું;

તેજ
ચાસ=ખેતરમાં હળે ક-
રીને પાડેલા આકા
ઉભા લીટા
પાસ=પાસે, નજીક
વિશ્વતિપ=દુનિયાનો
ધણી; પરમેશ્વર
વાસ=મુકામ; રહેઠાણ
ભોંયમાં=જમીનમાં
ઘડીએ=કરીએ; રચીએ
ઘાટ=વિચાર
જગતનો તાત=દુનિયાનો
બાપ; પરમેશ્વર
ખોળીએ=શોધીએ
કણી=રજકણ; ઝીણામાં
ઝીણો ભાગ
કામ=માટે
જગકર્તા=દુનિયાના બ-
નાવનાર; પરમેશ્વર
વિના=વગર
ઠાલું=અમથું; ખાલી
ઠામ=ઠેકાણું
સાર-પરમેશ્વર બધે-
જ ઠેકાણે છે માટે આપણે
ખોટા કામ કરતા બીવું
(ખોટા કામ કરવા નહિ)

પાઠ ૮.

વિશ્વસ્વામી=ઇશ્વર; દુનિ-
યાનો ધણી
શીશ=માથું
નામી=નમાવી
શીશનામી=માથું નમાવી;
પગે લાગી
આપદા=દુઃખ
ઉગારો=બચાવો
દીનાનાથ=ગરીબનો ધણી
(પરમેશ્વર)
આધાર=આસરો; ટેકો;
મદદ
માત=મા; માતા
તાત=બાપ; પિતા
સદા=હંમેશાં; દરરોજ
પાળનાર=પોષણ કરનાર
ઉપકારો=પાડ; આભાર
રંક=ગરીબ
અજ્ઞાન=સમજણ વગ-
રનો; અણસમજુ
પ્રાણી=જીવ
તુંથી=તારાથી
અજાણી=જાણ્યા વગરની
ન અજાણી=અજાણી
નથી; જાણીતી છે
ક્ષમા=માફી
ગુનો=વાંક; તકસીર
મતિ=બુદ્ધિ; અક્કલ
ઊંડ=ઘણીજ
દીલ=મન; અંતર
ધારો=આણો; લાવો
કુટુંબી=કુટુંબના
જનો=માણસો
સારા=નીરોગી; તંદુરસ્ત
શક્તિ=બળ
દાસ=સેવક; ચાકર
નિવારો=દૂર કરો; મટાડો;
ટાળો

પાઠ ૯.

દર=નાનાં પ્રાણી પોતાને
રહેવા માટે ભોંયમાં
જે બાકાં પાડે છે તે
છાંયે=છાંયડે
પંજામાં=દાવમાં; સપા-
ટામાં

સપડાયલો=પકડાયલો; ઝલાયલો
ચડભરતી=ચાહ આવતી
હસતા હતા=મજાક કરતા હતો
બેવડો=બમણો
કાલાવાલા=કરગરીને કહેવું તે; આજીજી
ગુનો=વાંક
આફત=આપદા; દુઃખ
સેવક=ચાકર, દાસ
જીવતદાન=કોઇનો જીવ બચાવવો તે
હસીને=ઠઠ્ઠરી કરીને
મગરૂર=શેખી; પતરાઇ
ગર્વ=મગરૂરી
વન=જંગલ
સાન=સમજ; અક્કલ
જાળ=ફાંદો
ફોક=ખોટી મહેનત
છુટાયુ=નીકળાયુ
અકળાયો=ગભરાયો
ગુમો=ઘાટા
વાળવાનો=આપવાનો

મહારાજ=મોટા રાજા
બજાવશે=કરશે
છુટા થયા=નીકળ્યા
અત્યાર=હાલ હમણા
તરણા સરખુ=તણખલા જેવું; નમાલું; નજીવુ
આર=ગર્વ કરવા [illegible]

પાઠ ૧૦.

સિદ્ધપુર=સરસ્વતી નદીના કાંઠાપર શહેર છે.
ફેર ફેર=ફરીને છુટક વેચી
ગુજરાન=ગુજારો
ગ્રાહક=સોદો લેનાર
ખોટી=ગેરવાજબી
પરચુરણ=જુદી જુદી જાતના
ફેરી=વેચવા ફરવું તે
કિમત=ભાવ
તરાતો=ઠગાતો
શાખ=આબરૂ
શાખ=ભરોસો
ઠરાવ્યા=નક્કી કીધા
સામાન=વસ્તુ; ચીજ

પ્રમાણિક=વહેવારમા સાચો
પ્રમાણિક રહેને=ખરી રીત ચાલતો
મોહનમાળા=ડોકમા પહેરવાની સોનાની માળા
જડી=મળી
પોલીસ=રૈયતનું રક્ષણ કરનાર માણસ
થાણુ=ચોકી
પોલીસ થાણાનો અમલદાર=નાયક
ગજબ=જબર; અજબ
વાણી=બોલ; શબ્દ
માફક=પેઠે
કમાયો=પેદા કીધુ
દુકાન=માલ વેચવાનું ઠેકાણું
શરૂ કર્યો=કરવા માંડયો
ભાવ=કિંમત; મૂલ
કાશી=ગંગા નદી પર શહેર છે. બનારસ
આગ્રહ=કાલાવાલા; તાણ
ઝાંખરા=ઝાડો ને ઝાડી

થાય તે રોગ
લાગુ પડવાથી=થવાથી
મહા મુશ્કેલી=મોટી મુશીબત
બિધવા=જેનો ધણી મરી ગયો હોય તે સ્ત્રી
ધન્ય=શાબાશ

સાર—કોઇનું પણ હરામનું લેવાની કદી ઇચ્છા રાખવી નહિ જો આપણે કોઇનું હરામનું લઇએ તો તેની સાથે આપણી પાસે હોય તે પણ જાય

પાઠ ૧૧.

ખેડીખાવામાં=ખેતી કરવાને
દગો=કપટ
રૂચતી=ગમતી
વાવે=રોપે
પામે=મળે
લણે=કાપે
તુરંગ=જેલ; કેદખાનું
નાદ=ટેવ; છંદ; આદત
જાપ્તો=ચોકસી; તજવીજ
લાગ=દાવ
ધનવાન=પૈસાદાર; શ્રીમંત
વિકટ=બિહામણું
રાહ=વાટ
ચોકી=ચોકી કરનાર
દ્રવ્ય=નાણું
લૂટી=ખુંચાવી
પાળ=કોરણ
તાલેવંત=પૈસાદાર
મિઠાઇ=ગળ્યું ખાવાનું, બરફી, પેંડા વિગેરે.
સુખે=નિરાંતે
નસીબ=ભાગ્ય
કંદોઇ=સુખડીઓ
મેળવ્યું=મેળવ્યું
તાકયું=ધાર્યું; ઇચ્છયું
મડદાં=મુડદાં; મરી ગએલાં પ્રાણીઓ
ગીધ=હાડી ખાનારું મોટું પક્ષી
મગર=મગોડાથી રપ ગણું મોટું પાણીમાં રહેનારૂં પ્રાણી

સાર—આપણે કોઇનું ભુંડું ઇચ્છવું નહિ પણ ભલું ઇચ્છવું કે જેથી ઇશ્વર આપણું ભલું કરે.

પાઠ ૧૨.

ગંધર્વ=ગવૈયાની એક જાત; સ્વર્ગમાં ગાનારા
સહન થયું=ખમાયું
ગળગળા=છાતી ભરાઇ આવેથી નરમ થએલા
આડ્નો=અડચણો
કોપ=ગુસ્સે
વર્તણુક=રીતભાત
સહન થઇ શકયું નહિ=ખમાયું નહિ
ઉપાય=ઇલાજ
ફોસલાવી=સમજાવી;
જુલમ=ખરાબ
રુચતી=ગમતી
નીચ=પાપી
કંઇ બાકી રાખતો ન-

થા=વર્ણન જ કરે છે
અપકાર=અવગુણ; ભુંડું કરવું તે

સાર.—કોઇ આપણું ભુંડું કરે તોપણ આપણે તેનું ભલું કરવું જેથી ઇશ્વર આપણા પર રાજી થશે.

પાઠ ૧૩.

રાજકાજ=રાજકારભાર
સંખો=ખબર
અસલ=ખરો; વાજબી
કચેરી=દરબાર
ચર્ચા.વાતો; વિચાર
અક્ષ'=વત જાણનાર
અચરજ=નવાઇ
હઠ=મલકી
ગળેપડુ=ખોટો હક ધરાવનાર

સાર—બીજાની વસ્તુ ગળે પડી લેવાની ટેવ રાખવી નહિ.

પાઠ ૧૪.

ગૃહસ્થ=કુટુંબ કબીલાવાળો; સારી સ્થિતિ
માણસ
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
અભાગીઓ-કમનસીબ
ઊમટી ગયું=ફાટું પડી ગયું; ફિટ ગયું
કરમાયું-કુમળા કાંપે
ટેકો=આધાર; આસરો
હેઠે-નીચે
કામન=ઠ મેળો
તગી=તગાન, બીક
નાટી દૂર થઇ, ટાળી

સાર—આપણાં બધાં ઇંદ્રિયો સાજી છે માટે ઇશ્વરનો પાડ માનવો અને એ ઇંદ્રિયોનો સારો ઉપયોગ કરવો.

પાઠ ૧૫.

રંગીન=રંગેલા
સુશોભિત=દેખાવડો
પીરસી=મુકી
[illegible]ના વગર=કબુલ કર્યા વગર
[illegible]રી=ગાસો; રહેઠાણ
મશ્કરી=મજાક
નોતરું=જમવાનું કહેણ
છાબડી=ઓરાક ઉંડા ને પહોળા
થાળ-મોટી થાળી
ચપચપ=ઝપાઝપ
ખામી=ઓછાપણું; ખોડ
ભાવ=હેત, પ્યાર
ભોળા=પાપ વગરના
આભાર=અરદાસ
સાટું=બદલો
મનમાં મલકાવાં=મનમાં હસી
સ્વાદે=લહેજતથી
શરમાવ્યું=લજવાયું

સાર.—કોઇની મશ્કરી કરવી નહિ જો આપણે કોઇની મશ્કરી કરીએ તો તે આપણી કરે.

પાઠ ૧૬.

સત્ય=સાચું
વસે=રહે
ઉજાસ=પ્રકાશ
વિશ્વપતિ=પરમેશ્વર
સતનું=સત્યનું
ચિંતન કરવું=ધ્યાન ધરવું
સત=સાચું
વાક્ય=શબ્દ; વચન
નિશ્ચય=નક્કી; નિરધાર
ઉચરવું=બોલવું
અસત્ય=ખોટું
જશથી=આબરૂથી
ઝળકીત=પ્રકાશેલા; વખણાએલા
જગે=દુનિયામાં
બીજ=બીયું
વૃક્ષ=ઝાડ
વિશાળ=મોટું
ગુણકારી=ફાયદાકારી
ફળ=પરિણામ
આશ્રય=મદદ
છાંયતળે=શીળામાં
પરિતાપ=દુઃખ
પ્રગટે=ફેલાય
ઊગ=ઉગ્યો
દુષ્ટમતિ=નઠારી બુદ્ધિ
ભય=બીક; ભો
હટે=નાશ પામે; જતો રહે
જોગ=બનાવ, કારણ
છુપાઇ જશે=ઢંકાઇ જશે; બાહેરમાં આવશે નહિ.
કેવટ=આખર
દીપશે=પ્રકાશશે
ફરીને=બીજીવાર
આંચ=નુકશાન
ક્લેશ=દુઃખ
અનેક=ઘણાં
હટે=દૂર કરે; મટાડે
સમું=સરખું; બરાબર
અન્ય=બીજું
ખરે=નક્કી
અતિ=ઘણો; બહુ
રીઝશે=ખુશી થશે
સ્વર્ગ=દેવોનું રહેઠાણ
રીઝો=ખુશી થાઓ

સાર હમેશાં સત્ય બોલવાથી જ લાભ છે. અને તેથી પરમેશ્વર ખુશી થાય છે.

જુઠામાં જુઠો માણસ પણ એક દિવસમાં જુઠા કરતા સાચું વધારે બોલે છે એ ઉપરથી ઇશ્વરને સાચું જ ગમે છે એમ સાબીત થાય છે

પાઠ ૧૭.

તંબુ=લુગડાનું ઉપાડી લેવાય એવું ઘર
ભરવાડ=ઘેટાં ચારનાર
પાકાં=છો ઇંટના
રિવાજ=ધારો; નિયમ
વર્તમાનપત્ર=છાપું; ચાલતા વખતની હકીકતના છાપેલા કાગળ
બાંકડો=પીઠવાળી પાટલી
સપાટ=સરખી
મીલનસાર=મળતાવડા

પરોણાચાકરી=પરોણા-
ગત
ભારી=બોજારૂપ
પૂજે છે=સેવા કરે છે
સાર—જરૂર વગરની ચીજો પાછળ ઓછો ખરચ કરવો અને તેનો ઉપયોગ પરોપકારમાં કરવો.

પાઠ ૧૮.

મોહોરમ=જે મહીનામાં તાબુત નીકળે છે તે મુસલમાનનો મહીનો
તાબુત=તાજીઆ
વરખ=ધાતુનાછેક પાતળાં પતરાં
ફાંકડો=ફક્કડ
વેશ=દેખાવ
તારીફ=વખાણ
મરણતોલ=મરી ગયો હોય એવી
સ્થિતિ=હાલત
રડારોળ=ઘણું રડવું કકળવું તે
એકાએક=એકદમ
અચંબો=નવાઇ
દશા=સ્થિતિ હાલત
ધ્યાનમાં=સમજણમાં
ઉપચાર=સારવાર, ઉપાય
સારવાર=ચાકરી; બરદાસ
પ્રસંગ=વખત, બનાવ
પરિણામ=ફળ, છેવટ
છિદ્રો=કાણાં
વાટે=રસ્તે
દીન=વાર
મંદવાડ=રોગ; બિમારી
અકસ્માત=અણધાર્યો બનાવ
વિદાય થયા=ગયા

પાઠ ૧૯.

બાહમાંડું=બાહબેન
પાક=પેદાશ
—ઘાટ—ધણીપણાના હક સાથે; તમામ હક સાથે
ઉપજ=પેદાશ
ઘરખરચ=રોટલા ખરચ
દુકાળ=મોંઘવારી અનાજ પાણી મોંઘા મળે એવો વખત
કરકસર=ખપ જેટલું વાપરવું તે
ચરુ=કડાવાળો દેગડો
સોનામહોરો=સોનાના સિક્કા
ઉતરે—ઓછો આવે
ચુકાદો=ફેંસલો
નિર્ણય=ફેંસલો; ચુકાદો
પાક- ફાલ
સાર—પ્રમાણિકપણે ચાલનારની ઈશ્વર પુરી સાથ છે માટે પ્રમાણિકપણે ચાલવું.

પાઠ ૨૦.

અરબુ=અરબી અરબ
લાંચીઆ=લાંચ લેનારા
મનોહર=દેખાવડા
માનીતો=વહાલો
દિલ્હી=જમના નદીના કાંઠાપર શહેર છે.
પ્રખ્યાત=જાણીતા
પરાક્રમી=બહાદુર
શોખીન=કોઇપણ બાબ-

તમાં આનંદ લેનાર
આસરો=મદદ
મો ઉતરી ગયાં=ફીકાં પડયાં
ખજાનચી=ખજાનાનો ઉપરી; તિજોરીનો ઉપરી
ફટકા=સપાટા; નેતર કે ચાબુકના ઝપાટા
નિશ્ચય=ઠરાવ
ભાગીદાર=ભાગીઓ
ખુદાવંદ=મોટો માલીક (મોટા દરજ્જાવાળાને માટે બોલાય છે)
શરત=કબુલાત
હજુરમાં=રૂબરૂમાં

સાર-હકથી વધારે લેવાની ઇચ્છા રાખવી નહિ.

પાઠ ૨૧.

માઠાં=ખરાબ
હલકો=તુચ્છ
તોફાની=મસ્તીખોર
કાયર=હેરાન
ઝાંખી=ઝાંખ કઇ; નિશાની કરી
ચર્યો=ખાઇ પી મસ્ત થયો
ફાટયો=જબરો થયો
માતેલા=ખાઇ પી જબરા થએલા
જબરા=જોરાવર
હાથ ચલાવવો=મારવું
ઘટતો=લાયક
પલક=જરાવાર
કચરી=ચગદી
યુક્તિ=તદબીર
નમસ્કોરાં=નાકનાં બે કાણાં
પેસી ગયો=દાખલ થયો
તોબાતોબા=હાયહાય કાયર
પોકરાવી=કરાવી
ફુલાઇ ગયો=મગરૂર થયો
અહો=અરે
શબ્દો=બોલ; વચન
અભિમાની=અહંકારી
ઉતારૂં=હલકું
ફસાયો=સપડાયો
હલકા મનનો=નીચ વિચારનો
નમ્ર=ગરીબ

સાર-કદી અહંકાર કરવો નહિ, અહંકારી માણસો ધારે કે મારા જેવો કોઇ નથી પણ તેના માથાનો કોઇ હોયજ

પાઠ ૨૨.

સ્થાપન=મંડાણ; શરૂઆત
સવડ=સગવડ; સોઇ
ગોઠવણ=બંદોબસ્ત
ખેપીઓ=કાસદ
લાભ=ફાયદો
સહજ=થોડો
માનવાચક=માનનો અર્થ બતાવનારા
તીર્થરૂપ=તીર્થ જેવા પવિત્ર; બાપ; ગુરૂ (એ શબ્દ વડીલના નામની પહેલાં વપરાય છે.)
ચિરંજીવી-લંબી મુદત જીવનાર. (આ શબ્દ છોકરાંના નામની પહેલાં વડીલ વાપરે છે.)
રાજમાન=જેને રાજ તરફથી માન મળવું

હોય તેવા

રાજેશ્રી=જેને રાજ તરફથી પૈસા મળતા હોય તે

પ્રિય=વહાલા

સૌભાગ્યવતી=પરણેલી સ્ત્રી કે જેનો ધણી જીવતો હોય તે

ગંગાસ્વરૂપ=એ શબ્દ વિધવા સ્ત્રીના નામની પહેલાં વપરાય છે.

નામઠામ=નામ ને ઠેકાણું

સરનામું=નામ અને ઠેકાણું

ધ્યાનમાં=સ્મરણમાં

પત્તો=ઠેકાણું

પાઠ ૨૩.

ઉમરાવ=અમીર

શિકાર=જનાવરોને તાકીને ગોળી મારવી તે

સુલતાન=મુસલમાન પાદશાહ

અહેસાન=પાડ

માનું છું=ગણું છું

ખોરાક=ખાવાનું

હાજર કરું છું=રજુ કરું છું

ડોલચું=ડોલ જેવું નાનું વાસણ

ભાવથી=હોંસથી; ખુશીથી

શાંત=ટાઢો

વિનંતી=નમનતાઇથી કહેવું તે

જાગીર=ઇનામી જમીન સરકાર તરફથી મળેલું ગામ કે જમીન

સાન=અક્કલ, સમજ

સંબંધમાં=વિષે

અંદેશો=શક; વહેમ

જાતે=પોતે

ઝવેરખાનાનો=કીમતી રત્નોનો

ઉપરી=અધિકારી; હુદ્દેદાર

ઇલાજ=ઉપાય

ભંભેરવા=ખોટું સમજાવવા

સંતાપ=દુખપાક

ભિખારી=ભીખ માગનાર

ઇર્ષાખોર=અદેખા; ઝેરીલા

સ્થિતિ=હાલત

ભેટયો=છાતી સાથે દાબ્યો

પ્રધાન=વજીર

દેશનિકાલ=દેશપાર; દેશ બહાર કાઢી મુકવું તે

સાર—માણસની ચડતી પડતી જીભ વડે થાય છે અને આપણે નમનતાઇ વાપરીએ તો સામાનો પ્યાર મેળવીએ, માટે છાંયાં છોડી નમ્ર સ્વભાવ રાખવો કે જેથી ઉમરાવોના જેવા હાલ થાયનહિ

પાઠ ૨૪.

પંચ=પાંચ કે વધારેનું ટોળું

વાદવિવાદ=તકરાર

તુર્ત=તરત

દરબાર=કચેરી

નાર=માદા

ગણના=ગણતરી, કદર

વલવલે=ટળવળે; વલખાં

ભારે

પય=દૂધ

વફાદાર=વિશ્વાસુ

ધાન=અનાજ; ખાવાનું

તનતોડીને=ઘણું વૈતરું
 કરીને

માન=આબરૂ

સેવા=ચાકરી

માનવી=માણસ

ઉપાડે=ઉંચકે

ભાર=બોજો; વજન

મણબંધી=બોજો; વજન

મણબંધી=ભારે; મણના
 માપથી

બોજ=વજન; તોલ

બીન=વગર; વિના

તન=શરીર

નીમક=મીઠું; લુણ

હલાલ કરું છું=બદલો
 વાળી આપું છું

હાર=પરાજય; હારવું તે

માલિક=ધણી

રસ્તો કાપું=મુસાફરી કરું

પીઠ=વાંસો; બરડો

દરકાર=પરવા

માર્ગ કાપવા=રસ્તો ઓળંગ
 કરવા; અંતર ઓછું
 કરવા

સફર=લાંબી મુસાફરી

મુજ=મારો

જળકાજે=પાણીને માટે

જીવ લીએ છે=મારી
 નાખે છે

ક્રૂર=ઘાતકી; દયા વગરનો

અંબાડી=હાથીપર બે-
 સવાની બેઠક

ફરે=નો

દીપે=શોભે; સારો દેખાય

શ્રેષ્ઠ=સૌથી સરસ; ઉત્તમ

પશુ=ચોપગાં જાનવર

સરદારી=ઉપરી

ન્યાય=ઇન્સાફ

નિર્દોષી=વાંક વગરનો;
 નિરપરાધી

તલ=જરા જેટલો; થોડો

ત્રાસ=બીક; ભય

તોય=તોપણ

તલપે છે=તાકે છે; મારે છે

માંસ=ગોસ

કસાઇ=ખાટકી

કર=હાથ

ઠાર બનું છું=કપાઇ
 જાઉં છું

કુલ=બધો; તમામ

મોજ=મજા

વ્યાપાર=વેપાર

ઘડી=થોડો વખત

કરાર=આરામ

ખર=ગધેડો

ગજ=હાથી

આશા=ભરોસો; વિશ્વાસ

અથડાય=અફળાય

આશાપર અથડાય=ભરો-
 સાપર રહે

ખલક=જગત; આલમ;
 દુનિયા

દંડે=શિક્ષા કરે

પીડતાં=દુઃખ દેતાં

કોપે=ગુસ્સે થાય; રીસે
 ભરાય

કીરતાર=પરમેશ્વર; બ-
 નાવનાર

સાર—આપણે પાળેલાં જનાવરો પાસે ગજા ઉપરાંત કામ કરાવવું નહિ. અને પેટપુર ખાવાનું આપવું.

પાઠ ૨૫.

ગુનો=કસુર
ખોટું=જુઠું
સદ્‍ગુણી=સારા ગુણવાળા
કબુલાત=વચન; કરાર; ઠરાવ
ધડકા=હડસેલા
તુટી ગયો=ભાગી ગયો
ફોડાવ્યા=કકડા કરાવ્યા
ફોડ્યો=ભાગ્યો
મા=નહિ
બોલ મા=બોલ નહિ
કસુર=વાંક; ગુનો
જાણે અજાણે=જાણતા અજાણતા
માનવી=કબુલ કરવી
ગુનેગાર=અપરાધી; કસુર કરનાર
નારાજ=નાખુશ
બીક=ભો
ઉદાસ=દીલગીર
સુખેથી=વગર ફીકરે
હેઠે=નીચે
રૂએ=રડે
દોષ=વાંક; ગુનો
સંતાડવા=છુપાવવા
ભુલ=ચૂક
મહેનત કરૂં=મથું; વેઠું
નીવડે=નીકળે; થાય

સાર—ગુનો કબુલ કરવાથી પરમેશ્વર ખુશ થાય છે અને આપણા મનને ફીકર રહેતી નથી.

પાઠ ૨૬.

સારે રાગે=મધુર સ્વરે; મીઠે અવાજે
ગુથેલી=વળ દીધેલી
વચન=ગ્રંથ
બાળાઓ=છોકરીઓ
હોંસે હોંસે=ઉમંગથી
કન્યા=કુંવારી છોકરીઓ
સીવણ=સીવવાનું કામ
રંગબેરંગી=તરેહતરેહના રંગના
ગળપટા=ગળે બાંધવાના પટા
લેખાં=મોઢે ગણવાના હિસાબ; મુખગણિત
ઘાટ=આકાર
પ્રદર્શન=સંગ્રહસ્થાન; નમુનેદાર ચીજો બતાવવા માટે એક ઠેકાણે ભેગી કરી રાખવી તે
ચિત્રકામ=ચીતરવાનું કામ
તલ્લીન=મશગુલ; લીન; એક ચિત્ત
ખુશી=મજા
મહેતાજી=કન્યાશાળાની વડી સ્ત્રી શિક્ષક
ગુણી=ગુણવાન
શિક્ષકો=આસિસ્ટંટો
વર્તે=ચાલે
સલાહસંપ=એક વિચાર; મળી સમજીને ચાલવું તે
શિક્ષણ=શીખવવાનું કામ

સાર—છોડીઓને

જણાવવાથી તેમની અક્કલ ખીલે છે. માટે છોકરીઓને જણાવવી જોઈએ.

પાઠ ૨૭.

ઉપયોગ=ખપ
સંગ્રહ=સંઘરો; એકઠું કરવું તે
હકીકત=ધ્યાન; વિસ્તારી કહેવું તે
હરકત=અડચણ
દ્રવ્ય=પૈસા
સંઘરો=સંગ્રહ
કુદરતનું=ઇશ્વરી શક્તિનું
અવલોકન=ધારીજોવું તે; બારીક તપાસ
રાજધાની=રાજા જે શહેરમાં રહેતા હોય તે શહેર;રાજગાદીનું શહેર
ઇમારતો=ઉંચી બાંધણીના ઘરો
કિલ્લો=ગઢ
રચના=બનાવટ; ગોઠવણ
બાંધણી=બાંધકામ
ખાણો=અનાજ ભરી મૂકવા માટે જમીનમાં જે ખાડા ખોદેલા તે
જાર=જુવાર
ખાનગી=પોતાની
સળી=સરી; જીરાત પરી
ભુખરો—રેતી; એક જાતનો પોચો પથ્થર
ખડ=ઘાસ
ગંજી=ઢગલો
અગત્યની=જરૂરની
આગગાડી=દેવતા અને પાણીના બળથી (વરાળથી) ચાલતી ગાડી
સામાન=વસ્તુઓ
પુષ્કળ=ઘણું; અઢળક
દાણા=અનાજ
નાણું=પૈસા
અવારનવાર=વારાફરતી
સંધાન=મેળાપ

સાર—પૈસા બચાવ્યા હોય તે ઘડપણના વખતમાં તથા આફતના વખતમાં ખપ લાગે છે માટે દરેક માણસે પૈસાનો સંગ્રહ કરવો જોઈએ. "વખત અને પૈસો નકામો ગુમાવવો નહિ.

પાઠ ૨૮.

પરબ=મુસાફર લોકોને મફત પાણી પાવાનું ઠેકાણું
વારાફરતી=એકપછી એક
કઠિઆરા=લાકડાં ફાડનાર; લાકડાં કાપીને વેચનાર (લોપેલું
ખર્મદા=દાનમાં આપી
મનોહર=મનને ખુશ કરે એવું
વળેલો=વળગેલો
ખરો તડકો=સખત તાપ
વિસામો=આરામ
દસમો ભાગ=દસ ભાગમાંનો એક ભાગ
આશીર્વાદ=આશિષ
ટાળવામાં=મટાડવામાં; દૂર કરવામાં

શીતળ=ટાઢી

સાર.—જે કાંઇ કમાવવું તેમાંથી થોડો ભાગ પણ ધર્મના કામમાં ખરચવો. "ધર્મે જય અને પાપે ક્ષય."

પાઠ ૨૯.

નકામા=ફોકટના
ઉદ્યમે=ધંધે
વળગ્યો=લાગ્યો; બાઝ્યો
શેખચલ્લી=ખોટા વિચાર કરનાર
તરંગ=ખોટા વિચાર
તર્ક=મનસુબો; વિચાર
તર્ક ઉઠાવે=મનસુબા કરે
પાર=છેડો; અંત
ઠરાવી=નક્કી કરી
ઘાડવો=ઘી ભરવાનું માટીનું વાસણ
ધુંણાવી=હલાવી
ટપકો=ગુનાના બદલામ કડવા શબ્દ કહેવા તે
ઘર ભાંગ્યું=ઘરબાર વગરનો થઇ ગયો
ભાળા નાખ્યા=ગુમાવ્યા
માફક=પેઠે
ચેતવ્યો=સમજાવ્યો

સાર—આપણા ધંધા સંબંધીજ વિચારો કરવા એકદમ પૈસાદાર થઇ જવાનો નિશ્ચય કરવો નહિ.

પાઠ ૩૦.

ઉડાવવા=ચગાવવા
જક=હઠ
ફરીથી ફરી=બીજીવાર ફરી. મતલબ કે કાંઇ સારૂં કામ પુરૂં ન થાય ત્યાં સુધી ફરી ફરીને કરવું.
પતંગ=કનકવા
ચઢાવવા=ઉડાવવા
સપાટા=ઝપાટા
ગોથું ખાઇ=ઉંધો થઇ
કાયર થવું=કંટાળવું
પ્રયાસ=અજમાયશ
આસમાન=આકાશ
ટપકાં=ડાઘા
વીંટવા=લપેટવા

સાર.

શરૂ કરેલું કામ પુરૂં ન કરીએ તો કરેલી મહેનત નકામી જાય, અને લોકમાં મજાક થાય. માટે હરકોઇ કામનો આરંભ કરતાં પહેલાં વિચાર કરવો કે આ કરવું વાજબી છે કે નહિ અને વાજબી લાગે તોજ આરંભ કરવો; અને આરંભ કર્યો તો તે કામ પુરૂં કરવુંજ; વચ્ચેથી અધુરૂં મુકી છોડી દેવું નહિ. જે માણસ આ પ્રમાણે કરતો નથી તે બાયલો કહેવાય છે.

પાઠ ૩૧.

ડોલે=હાલે
તરુવર=મોટું ઝાડ
ઝુલાવે=હિંચોળે; હલાવે
પાન=પાંદડાં; પાતરાં

ગાન=ગાયન
ધ્યાન ધરતાં=ઇશ્વરને પોતાના મનમાં આણતાં
કલ્લોલ=ચેનબાજી; આનંદ; મજા
સાથ=સાથે
પડદો=આંતરો
ખોલે=ઉઘાડો કરે
ચૂસે છે=શોષે છે
ફૂલરસ=ફૂલમાંનો રસ
ઘાટે=ઓવારે; કિનારે
જળઘાટે=નદી કે તળાવ કાંઠે
નિજ=પોતાની
વાટે=રસ્તે
પોઢે=સુએ
માળ=માળામાં
જપતાં=ઠરીને બેસતાં
અળસ્કે=સવારે; પરોઢીએ
ધાય=દોડે
વનફળ=વનમાંના ફળ
ઝૂલે=હાલે
ભલી ભાતના=સારી તરેહના

વિધવિધ=જુદી જુદી
દીનાનાથ=ગરીબનો ધણી; પરમેશ્વર
મધુરો=મીઠો
ધરી=રાખી
નિર્મળ=ચોકખું; મેલ વગરનું
ઠરે=નિરાંતે બેસે
ભલી ભાતે=સારી રીતે
હઠાવી=હરાવી; હંકાવી
હઠાવી દીએ=હરાવે
મેળવાય છે=પેદા કરાય છે
રાજ અધિકાર=રાજસત્તા
વશ=તાબે
વિપત્તિ=દુઃખ; આફત
વેરાય જાય=જતા રહે
કામધેનુ=ઇચ્છેલું આપનારી ગાય
ચિંતવ્યા=ધાર્યા
અપાર=ઘણોજ
પમાય છે=મેળવાય છે; પેદા કરાય છે

સાર—ઉદ્યોગી માણસને કંઇ પણ અઘરૂં નથી ઉદ્યમ કરવાથી જે જોઇએ તે મળે છે, માટે ઉદ્યમ કરવો.

પાઠ ૩૨.

સેવા=ચાકરી
વંશપરંપરા=છોકરાંના છોકરાં; પેઢીપર પેઢી
નાનપણથી=બચપણથી
ઇચ્છતા=ચાહતા
ભરોસો=વિશ્વાસ
મહેનત=મજુરી
બદલામાં=સાટામાં
ભોગવશો=વાપર
સાંતી=હળ
લાડ=વહાલ
ઉછરેલો=મોટો થએલો
ધ્યાન=ચિત્ત; મન
સાંતીની જમીન=ખેડવા લાયક ભોંય
ઉંચા પ્રકારની=સારો પાક ઉતરે એવી; ફળદ્રુપ; રસાળ
પ્રકાર=એક જાત
સાથી=મદદગાર; ખેતીને

માટે રાખેલા નોકર
પ્રકાર=રીત
ઉદ્યોગી=મહેનતુ
પુંજી=દોલત
અર્થ=મતલબ; સાર
ડહેલી=મોટા દરવાજાવાળા ઘરનું ભોંયતળીઉં
મેઘ=મેહ; વરસાદ
નજર=તપાસ; દેખરેખ
ખાતરી=ભરોસો; પતીજ

સાર—આપણા કામનો ભરોસો નોકરપર રાખવો નહિ. પણ નોકરો કામ કરે છે કે નહિ તેની તપાસ રાખવી

પાઠ ૩૩.

પિડાય=દુ:ખી થાય
નિરોગી=રોગ વગરના
સુધરતી=સ્વચ્છ થતી
ભિનાશ=ભેજ
મેલું=ગંદું
ગંદુ=ગોબરું
ચકલી=સકાવો; પિત્તળ કે લોઢાની પેચવાળી નળી
ટાઢીઓ તાવ=મલેરીઆ; નઠારી હવાને લીધે જે તાવ આવે છે તે
બેનપણી=સહીઅર,સખી
પગ મૂકવાનું=આવવાનું
મન=ઇચ્છા; મરજી
મંદવાડ=રોગ; બિમારી
ગંદકી=ગંદવાડ
મૂળ=બી; બીયાં
જંતુ=જીવડાં
પાકે છે=પેદા થાય છે
ખુણેખોચરેથી=ખુણામાંથી
વાળી નાંખીએ=સાફ કરીએ
શ્વાસ=દમ
વડે=થી
ખુલ્લાં=ઉઘાડાં
બીજ=મૂળ
નાશ પામે છે=જતા રહેછે
ઢોળી=રેડી
મરે છે=ઉતરે છે
ઝીણો તાવ=હાડનો તાવ (એ તાવથી શકિત ઘણીજ ઓછી થાય છે)
લકવો=એક જાતનો રોગ (એથી શરીરનો કોઇ ભાગ જુદો પડી જાયછે)
જાજરૂ=સંડાસ
મોરી=નીક; ગટર
ઝાડીઝુડી=ઝાડીઝપટી
દુર્ગંધ=ખરાબ વાસ
તદન=બિલકુલ
ખુલ્લી રીતે=સમજ પડે એવી રીતે

સાર—ઘર, વાડા વગેરે દરેક ચીજ ચોકખી રાખવી

પાઠ ૩૪.

અણસમજુ=વગર વિચારના; મૂર્ખ
શોક=દીલગીરી
ઠરાવ=નિશ્ચય
ઉંચા=સારા
પ્રાણ=જીવ
વૃદ્ધ=ઘરડાં
પાટવીપુત્ર=મોટો છોકરો
નિશ્ચય=ઠરાવ
સમાચાર=ખબર

અદેખાઇ=ઝેર

ઉથાપશે=લોપશે; ભંગ કરશે; ફેરવશે

સંદેહ=શક; વહેમ

વરદાન=માંગેલું આપવું તે

લેણાં=માગતાં

વનવાસ=જંગલમાં રહેવું તે

હઠ=જીદ; જક; ગમત

ધિક્કાર=તિરસ્કાર

દેહ મૂક્યો=મરણ પામ્યા

સાર—"સોબત તેવી અસર" હંમેશાં સારાની સોબત કરવી. કામ કરતાં પહેલાં શું આવશે, એ બાબતનો વિચાર કરવો કે જેથી પાછળથી પસ્તાવું પડે નહિ.

પાઠ ૩૫.

ઝળકારા=ચમકારા

દરકાર=પરવા

સ્થિર=હાલ્યા વગર

ખેલ=રમત

કસરત=શરીર કસવું તે

ગુજરાન=ગુજારો; પોષણ

ટોળું=જથો

હાથ=બે વેંત જેટલી લંબાઇ

ધરી=પકડી; ઝાલી

સરણાઇ=પીપી

નટ=સ્ત્રી વગેરેનો વેષ લઇ ઘણા ખેલ કરનાર

અંગકસરત=શરીરની કેળવણી

ગુલાંટ=ગોલાંટ

ચક્રચક્કર=ગોળગોળ

ચમકે છે=ઝળકે છે

શાબાશ=ધન્ય

જીવની દરકાર કરતા નથી=મોતની બીક રાખતા નથી

સફાઇ=ચાલાકી

ચમત્કારવાળા=અચરજ પમાડે એવા

નજરબંધી=જાદુથી જોનારની આંખને ભૂલાવવામાં નાંખવી તે

ખૂબીદાર=વખાણવા લાયક; ચમત્કારી

સાર—અંગકસરતથી શરીર કસાય છે, માટે નાનપણથી કસરત કરવાની ટેવ રાખવી.

ગ્રીષ્મ ઋતુ=વૈશાખ અને જેઠ મહીનો

કોકિલા=કોયલ

દીપે=શોભે

મોર=આંબા આમલીના ફૂલ

મહિમાય=મોટાઇ

નીરખી=જોઇ

શીતળ=ઠંડી

ટહુકા=કાલાકાલા બોલ

તપતી=ગરમ થતી

ધરતી=જમીન

સુગંધી=સારી વાસ

વસંત=વસંતઋતુ; જુલાઇ અને આગષ્ટ માસ

ભમતી=રખડતી

ફળી=પાકી

લલચાય=લોભાય

જનો=માણસો

લહી=જોઈ
ભલી=સારી
ભલી લીલી=લીલીછમ
અતિ=ઘણો
શાખ=ઝાડપર પાકીને નીચે પડે તે કેરી
રસદાર=ઘણા રસવાળી
સુકેસરી=સારા કેસરીઆ રંગની
ચિત્ત=મન
હરતી=ખેંચતી
ઠરતી=રહેતી
દીલમાં ઠરતી=યાદ રહેતી
પ્રવેશ કરીને=આવીને
ઉકળાટ=ગભરામણ
ધરે છે=કરે છે
વનેવન=જંગલે જંગલ
આમ્ર=કેરી
આમ્રતરુ=આંબો
વાસ કરું છું=રહું છું
ચિત્ત હરું છું=મન ખેંચું છું
શ્યામ=કાળા
પરખાઉં=ઓળખાઉં
કોમળ=નાજુક
કંઠ=સાદ
સંગીત=ગાયન
સુર=અવાજ
ગજાવું=ગજવી મૂકું
મધુરો=સારો
રૂપેરી=રૂપાના જેવો સફેદ
કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ
ફૂલેલ=ખીલેલી
અંગમાં=શરીરમાં
વેલમાં=વેલામાં
અનેક=ઘણી
પાંખડી=ફૂલની પાંદડી
પ્રસારી=ફેલાવી
ઝારીરૂપ=ઝારીના જેવો
પ્રફુલ્લ=ખીલેલો
ગ્રીષ્મનો બાળ=ગ્રીષ્મની શરૂઆત
કોકિલ=મધુર
ભારી=ઘણો
બટમોગરો=એક જાતનો સુગંધીદાર મોટો મોગરો
રસીલી=મજા આપનારી

પાઠ ૭.

શરૂ કર્યું=આરંભ્યું
ભીલ=જંગલમાં રહેનારી અનાર્ય જાત
ઉપજાવે=પેદા કરે
મડમ=ગોરા લોકની સ્ત્રી
પાદરી=ખ્રિસ્તી ધર્મનો બોધ કરનાર
બોધ=ઉપદેશ
દેવળ=દહેરું
કુશળ=હોશિયાર
કાટખુણો=બાંધકામમાં ઉપયોગી લાકડાનું કે લોઢાનું એક ઓજાર (એનો ઘાટ કાટખુણા જેવો હોય છે માટે કાટખુણો કહેવાય છે)
વખત ન લગાડ=ઢીલ નહિ કર
ઓજારો=હથિયારો
પોકારવા=બૂમ પાડવા

સાર—અભણ માણસ ભણેલાને જાદુગર જેવો સમજે છે. તેથી હંમેશાં તેને તાબે રહે છે; માટે

દરેક માણસે વિદ્યા મેળવવાને પ્રયત્ન કરવો.

ભાગ ૨.

પાઠ ૩૮.

બહાદુરી=જોરાવર
વહેણ=પાણીનું વહેવું તે; પ્રવાહ
ખંડેર=ભાંગેલી ઇમારતો
હજી=હાલ સુધી
ચીરે=ફાડે
નમુના=નકલ
ભાટ=કવિતા બનાવી ખરા ખોટા વખાણ કરનારી એક જાત
પારડી=સુરત જિલ્લામાં કસ્બો છે
ઓળંગી=વટાવી
વલસાડ=સુરત જિલ્લામાં કસ્બો છે
સપાટ=સરખી
ટોચ=ઉપલો ભાગ; મથાળું
શિખર=ટોચ
મુશ્કેલ=અઘરું
ચઢાવ સીધો હતો=ચઢવાનું સીધું હતું
કુંડ=છાથી બાંધેલો ઝરો
બુરજ=કિલ્લાનો ઉંચો ગોળ પહોળો ભાગ
પ્રવાહ=રેલો; વહેણ
તળેટી=પર્વતના મૂળ આગળની જગા
ખીણ=બે પહાડ વચ્ચેની જગા
હાર=ઓળ
પગથી=પગે ચાલતાં પડેલો રસ્તો
રમણીય=મનોહર; સુંદર
સપાટાબંધ=જલદી
નકશો=ગામ, દેશ કે શહેરનો ચિત્રેલો નમુનો
આકૃતિ=ઘાટ; આકાર

સાર—અવલોકન કરવું અને પછી તેવો ઘાટ બનાવવો કે જેથી જોએલું બરાબર ધ્યાનમાં રહે.

પાઠ ૩૯.

બોડા=ઝાડપાન વગરના
ભેખડો=પત્થર કે માટીના મોટા ટેકરા
દેવકી ઉનાઇ=સુરત જિલ્લામાં વાંસદાની પાસે ઉના પાણીનો કુંડ છે તે ગામ
દેવસ્થાન=દહેરું; દેવળ
સારી=ફળદ્રુપ; રસાળ
પડ=પોપડો
ઉપસી=ફુલી; ઉંચી થઇ
પીગળેલો=ગરમીથી પ્રવાહીરૂપ થએલો
ઉપસેલો=ઉંચો આવેલો
ઉપયોગી=જરૂરનું

સાર—આ પાઠથી કુદરતનું ભાન થાય છે.

પાઠ ૪૦.

ધોધ=ઉંચેથી જોસબંધ પડતું પાણી
ઘસડી=તાણી
સરિતા=નદી
તરુ=ઝાડ, વૃક્ષ
ચરતા=ઘાસ ખાતા
મેળાપ=મુલાકાત
વહેળો=નાની નદી

ખડક=પાણીમાંના ટેકરા
ચમકારા=ઝબકારા
પચી જાય છે=નીચે ઉતરી જાય છે; સમાઇ જાય છે
શક્તિ=બળ
ફુરફુર=બારીક ટીપાં
મુખ=નદી દરીઆને મળે છે તે જગા
બેટ=ચારે બાજુ પાણી ને વચમાં જમીન હોય તે
નીરે=જળથી
તીરે=કાંઠે
ચિત્રવિચિત્ર=જાતજાતના; તરેહ તરેહના
કિનારે=કાંઠે
નિશ્ચય=નક્કી
પિછાણીએ=સમજીએ

પાઠ ૪૧.

ખલાસી=વહાણ હાંકવાનો ધંધો કરનાર
બહોળો=ઘણો મોટો
ખારં=ખારો
ભરતીઓટ=નદી ખાડી કે દરીઆમાંના પાણીનું ચઢવું તે ભરતી; ને ઉતરી જવું તે ઓટ.
મોજાં=છોળો
કોડાંઓ, શંખલાં, છીપો=દરીઆઇ પ્રાણીઓને રહેવાનાં ઘર.

પાઠ ૪૨.

હજીરો=તાપી નદીના મુખ આગળ હવા ખાવાની જગા છે.
મછવો=નાની હોડી
ભૂગોળ=પૃથ્વીનો ગોળો
ભૂગોળવિદ્યા=પૃથ્વીના ગોળા વિષેની વિદ્યા
ટંડેલ=વહાણનો મુખ્ય ખલાસી
માહીતી=ખબર
પૂરતી=જોઇએ તેવી
મગીઆ=મગ જેટલી નાની
નિશાની=એંધાણી
ભૂશિર=જમીનની અણી લાંબી વધીને દરીઆમાં ગએલી હોય તે
ઘુસે છે=પેસે છે
અખાત=સમુદ્રનો ફાંટો લાંબો વધીને જમીનમાં ગએલો હોય તે
ઉપસાગર=પહોળા મોંનો અખાત
કાંપ=પાણીમાં ઘસડાઇ આવેલો કાદવકચરો; ચગુ
બાઝે છે=ઠરે છે
દ્વીપકલ્પ=જેની ત્રણે બાજુએ પાણી ને એક બાજુ જમીન હોય તે
ક્રિયા=કામ
સામુદ્રધુની=બે મોટા પાણીના ભાગને સાંધનારો પાણીનો નાનો ભાગ

પાઠ ૪૩.

કારીગર=સુથાર, લુહાર, કુંભાર, વણકર વગેરે કામ કરનાર
વાટ=પૈંડાપર ચઢાવેલો લોખંડનો પાટો

તાણાવાણા=વણવાની સાળપર જે ઉભા દોરા રાખવામાં આવે છે તે તાણો, અને આડા દોરા રાખવામાં આવે છે તે વાણો

દેસાઈ=જાગીરદાર; વતનવાળો

વસવાયા=સુથાર; લુહાર વગેરે ગામની વસ્તીનું કામ કરનાર લોક

આરા=પૈંડાની વચમાંના ફરતા લાકડાના કકડા

વાંસલો=સુથારનું લાકડા ઘડવાનું ઓજાર

ટકાઉ=મજબુત

ધમણ=વા ફૂંકવાનો સંચો

તણખા=સળગતી ચણગારી

ચોપાસ=ચારે બાજુ

સજ્જડ=સખ્ત

ચાકડો=લાકડાના પૈડા જેવું કુંભારનું ઓજાર

ટોડા=ઘચકા

કોસ=ગાઉ

ફાળકો=કામડીના જે ઘાટપર કાંતેલું સુતર વીંટાળવામાં આવે છે તે

તાંતણા=તાર

ખાદી=દોટી

ખોળીઉં=ગોદડાનું કપડું

જાજમ=પાથરવાનું રંગીત બિછાનું

પાઠ ૪૪.

ગામ=જેમાં થોડાં કૂળીઆં ને થોડાં ઘર હોય તે

શહેર=જેમાં છોબંધ ને હારબંધ ઘર હોય અને સારાં સારાં બજાર હોય તે

છુટ્ટી=રજા

ગિલ્લીદંડા=મોઇ દંડો

દંડો=ગિલ્લી ઉડાવવાની એક હાથની લાકડી

તાલુકો=પરગણું

વળવાનો=ફરવાનો

દહાડો વળવાનો=ફાયદો થવાનો

રોજા=કબરો ઉપર બાંધેલાં મકાન

મસીદ=નિમાજ પઢવાનું ઠેકાણું

કોતરકામ=પત્થર કે લાકડામાં કોતરેલું ચિત્રકામ

ટપાલ ઑફિસ=પોષ્ટ ઑફિસ

બજાર=હાટ

કારીગરી=કૌશલ; બનાવટ; હુનર

વરાળયંત્ર=વરાળના જોરથી ચાલતો સંચો

પાઠ ૪૫.

કારકુન=લખવાનું કામ કરનાર

ખુટતા=ઓછતા

નાયક=સિપાઇની ટોળીનો ઉપરી

રસીદ=પહોંચ; પાવતી

કોથળી=થેલી

છરી=શીતળા કાઢવાનું ઓજાર

કોચતો=કાણા પાડી ચેપ મુકતો

ચેપ=પરૂ; રસી

પગાર=દરમાયો

કચેરી=ઓફિસ

મુખી=તલાટી

તગાવી=સરકારે ખેડુતને વ્યાજે ધીરેલાં નાણાં

મહેસુલ=જમીન ખેડવા બદલ સરકારને ભરવાના રૂપીઆ; જમીન વેરો

હદ=સીમા; મર્યાદા

ફેરણી કારકુન=તાલુકાના ગામોની સીમમાં ફરનાર કારકુન

હવાડો=કુવા નજીક ઢોરને પાણી પીવાને માટે બાંધેલો કુંડ

દુરસ્ત કરાવવું=ભાંગેલું સમરાવવું

ઓવરસીયર=બાંધકામ ખાતાનો અમલદાર

ફોજદાર=તાલુકાના પોલીસનો ઉપરી

મુકદ્દમો=કેસ

સાક્ષી=જુબાની

અવલકારકુન=મામલતદારના હાથ નીચેનો પહેલો કારકુન (ફર્સ્ટ ક્લાસ માજીસ્ટ્રેટ)

જમાદાર=બેત્રણ ગેટનો ઉપરી

રજુ=હાજર

સખતી=જોર જુલમ

તિજોરર=તિજોરીનો ઉપરી

શરાફ=રૂપીઆ લેવા આપવાનું કામ કરનાર

નોંધવાનું=લખવાનું

ખત=દસ્તાવેજ; લેખ

હવાલદાર=પોલીસ પટેલના હાથ નીચેનો હલકા પગારનો સિપાઈ

દવાખાનું=હાસ્પિતાલ

શીતળા=સૈયડ; કાકા બળીઆ

પાઠ ૪૬.

પ્રાંત=ઘણા જિલ્લા; એજન્સિ અને સંસ્થાન મળી થયેલો ભાગ

જિલ્લો=ઘણા તાલુકા મળી થયેલો કલેકટરના તાબાનો ખાલસા મુલક

તાલુકો=ઘણાં ગામ મળીને થયેલો ભાગ

વિભાગ=ભાગનો ભાગ

કલેક્ટર=જિલ્લાનો મુખ્ય ઉપરી; જિલ્લાનો સુબો

અમલદારો=અધિકારીઓ

દેખરેખ=તપાસ

ઈજનેર=બાંધકામ ખાતાનો વડો

મુલતવી રાખવું=થોડા વખત સુધી નહિ વસુલ કરવું તે

મામલતદાર=તાલુકાની જમાબંધી વસુલ કરનાર અમલદાર

સંમતિ=મંજુરી; પરવાનગી

વહીવટ=કારભાર

સુખાકારી=આરોગ્યતા

ઇન્સ્પેક્ટર=તપાસણી

કરનાર અમલદાર
મુન્સફ=સબજજ
કમિશનર=વિભાગનો
ઉપરી અમલદાર;
લેણદેણ=લેવું દેવું

પાઠ ૪૭.

તીડ=અનાજ ખાઇ જ-
નાર એક જાતનું પક્ષી
પાક=મોલ
ડેપ્યુટી=મદદનીશ
આશા=ઉમેદ
ભલામણ=સિફારસ
હાલ=હમણાં
શોધવા=તજવીજ કરવા
નિરાશ=નાઉમેદ
પરીક્ષા=તપાસ
બીના=બાબત; હકીકત
રેલ=પૂર
પરવાનગી=છુટ; રજા
હથિયાર=બંદુક; તરવાર
વગેરે
છુટ=રજા; પરવાનગી
કન્યાશાળા=છોકરીઓની
નિશાળ

નાલાયક=નહિ ચાલે એવો
ખુન=મારી નાખવું તે;
ઘાત
જુબાની=સાક્ષીએ કહેલા
બોલ

ભાગ ૩.

પાઠ ૪૮.

નાળું=પાણી જવાનું
ગરનાળું
મૂળ=નદી જે ઠેકાણેથી
નીકળે છે તે જગા
ડહોળું=કાદવવાળું
ચિકાર=બેઉ કાંઠે ભરપુર
ઝરણ=જમીનમાંથી ફુટ-
તી પાણીની સેરો
બરફ=ટાઢથી ઠરી ગયેલું
પાણી
ઠરી=જામી; બંધાઇ
થીજીને=ઠરીને
ઘટ=જાડો
કરચો=ઝીણા કટકા
હિમ=ઠાર
બાફ=વરાળ
કિરણ=સીધી લીટીમાં
પડતો પ્રકાશ
ટીપાં=ફોરાં
ઝાકળ=ઠંડીના જોરથી
પડતું પાણી; હીમ
અટકીએ=થોભીએ

પાઠ ૪૯.

દેવતા=અગ્નિ
ચકમક=એક જાતનો
પત્થર
વા નાખીએ=વીંઝીએ
મીણબત્તી=મીણ સાથની
વાટ
ઠરી જાય=હોલવાઇ
ગુંગળાઇ=રૂંધાઇ
અંગારા=સળગતા કોયલા
ફુંકણી=દેવતા ફુંકવાની
વાંસની ભુંગળી
ગતિ=હીલચાલ
તાજો=ચોકખો
જોત=બળતું; ભડકો
દવ=જંગલમાં લાગેલી
આગ

પાઠ ૫૦.

મિઠાઇ=ગળ્યા પદાર્થ

કંટાળતો=કાયર થતો
પુષ્કળ=ઘણું
સ્વચ્છ=ચોખ્ખું
તાજા=તરતના
કણી=રજકણ
ઢગલા=ઢગ
મીઠું=લુણ; નીમક
બેસ્વાદ=સ્વાદ વગરની
આરોગ્યતા=સુખાકારી
આરીઆ=ચીભડાના કકડાને મીઠાના પાણીમાં બોળી સુકવી બનાવેલા તે
જીવ=જીવતા
અગર=મીઠું પાકે તે જમી
જુઆળ=પાણીનું ચઢવું; ભરતી
તરી આવે છે=ઉપર આવે છે. [જાત
સિંધવ=મીઠાની એક
અથાબંધ=ઘણું જ
દેશાવર=પરદેશ
મોળી=ફીકી
ભાંભરી થઈ=ઉભરડી
થઈ; એકઠી કરી

સાર–માણસને પહેલે નંબરે હવાની; બીજે નંબરે પાણીની, ત્રીજે નંબરે ખોરાકની, અને ચોથે નંબરે મીઠાની જરૂર છે. મીઠું સ્વાદમાં ખારું છે છતાં મીઠું કહેવાનું કારણ એ કે તે ખોરાકને સ્વાદવાળો બનાવે છે.

પાઠ ૫૧.

મૂળરંગ=પ્રથમનો રંગ
આંચ=ઝાળ
ધરી=પકડી
ગજરો=ફૂલનો માથામાં ઘાલવાનો તોરો
ઉડાવવા=બદલવા
ગંધક=પીળા રંગની ઝટ ભાગી જાય એવી વસ્તુ
મતલબ=ઇચ્છા
ખાસ=ખસુસ, જરૂર
બરડ=ઝટ ભાંગે એવી
સુરેસુરા=ટુકડેટુકડા
ભડકો=બળતું
વિસ્મય=નવાઈ
ઝાળ=આંચ
ઝાંખું=ફીકું; તેજ વગરનું

સાર–ગંધકમાં રંગ ઉડાવવાનો ખાસ ગુણ છે.

પાઠ ૫૨.

ફટકડી=એક જાતની તુરા સ્વાદની વસ્તુ
પાસા=બાજુ
ધાર=કાંઠો
પહેલદાર=પહેલવાળી; પાસાવાળી
શોખ=મરજી; ઇચ્છા
કાના=કોરણો
ખરબચડી=ખાડા ખબોચીઆં વાળી
કીમતી=મુલ્યવાન
ઝુમ્મર=કાચનું કે ધાતુનું ઝાડ
અફાળી=પટકી; પછાડી
અકીક=રંગીન ચળકતા પત્થરની એક જાત

ઝવેરાત=હીરા માણેક વગેરે રત્ન
લોલક=લટકણ

પાઠ ૫૩.

કોદાળી=જમીન ખોદવાનું ઓજાર
સજી=દુરસ્ત
ભઠ્ઠી=ધાતુ પીગળાવાનો ચુલો
પાનું=ફળ
એરણ=લુહાર સોની વગેરે જેનાપર મુકી ટીપે છે તે ઓજાર
ટીપીને=ઘડીને
સીધું=પાંસરું
નળીઓ=ભુંગળીઓ
કથરોટ=લોખંડ કે લાકડાની થાળ
ખીંટીઓ=ખુંટીઓ
પોલાદ=ખરું લોઢું
ચપ્પુ=ધારદાર છરી
ઘડતર=ઘડીને બનાવેલું
રવેશ=માળનો ઝુલતો ભાગ; ગોખ
ઘા કર=ટીપ
કરવત=લાકડા વહેરવાનું હથિઆર
સ્ક્રૂ=પેચવાળો ખીલો
કાનસ=રેતરડી
નગ્માં=સંગીત
પાધરું=મકારીબ્ધહાર

પાઠ ૫૪.

ઇંદ્રિય=શરીરના જે ભાગ વડે કામ અથવા ભાન થાય છે તે. (જેમ કે આંખ, કાન, નાક, જીભ, ચામડી, હાથ, પગ, મોં, ગુદા, ઉપસ્થ)
મુખ્ય=મોટા
સોપારીનાં ઝાડ=સોપારણ
ચોંટી=વળગી, બાઝી
શોષી=ચુસી
એકાદું=એક
ઉત્પન્ન=પેદા
અંગ=ભાગ; અવયવ
અગત્ય=જરૂરનું
છિદ્રો=કાણાં
ખ્યાલ=અટકળ; ધારણા
બારીક=સૂક્ષ્મ; ઝીણું

સાર—ઝાડના મુખ્ય છ અંગ છે. મૂળ, થડ, પાંદડાં ફૂલ, ફળ, બી. પહેલાં ત્રણ ઝાડને જીવાડનાર અંગો છે.

પાઠ ૫૫.

ચીકણું=ચીકાસવાળું
તાડી=ખાટો નીરો; ખજુરી કે તાડનો રસ
ડહોવી=વલોવી
સીસાપેન=પેનસીલ
ઘટ=ઘાડું
છેદ=કાણું; વેહ
ગુંદર=ઝાડનો ચીકણો રસ
ઝરપે છે=ધીરે ધીરે વહે છે
આરપાર=આજુબાજુથી પેલી બાજુ
નીરો=ખજુરી વગેરેનો વરતનો ઝરેલો રસ
થોર=થુવેરીઓ; કાંટાનું ઝાડ
ખરસાણી=થુવેરની એક

જાત
આંકડો=એક જાતનું
ઝાડ(એના ફૂલ હનુમાન
ને ચઢે છે)
ઉપવાસ=ભૂખ્યા રહેવું તે
સાબુચોખા=વાસીમાં
ચોખા
છાલ=છોડાં; ચામડી
રેસા=તંતુ; તાર
ગળણી=ગાળવાનું ઝીણાં
કાણાંવાળું વાસણ
હલકા=જલદી પચે એવા

પાઠ ૫૬

સુખળા=ડુંડાં કે ડંડીની
બાજુએ સોયા જેવું
હોય છે તે
મુલક=દેશ
ખરછટ=કઠણ ને ખર-
બચડું લાગે એવું
બાફે=ગરમ પાણીમાં
પકવે.
હવાલો=તારની ચાળણી
ચાળણ=ચાળતા બાકી
રહેલો ભાગ; થુલું

આથો=ચઢીને ખાટું
થએલું ખીરું
લેપરી=પટ્ટી
શુમારે=આસરે
કુંડી=નાનું કુંડું
ઉંબી=ઘઉંની કંડી
પોટીસ=ગુમડાં વગેરે
દરદ પકવવા માટે ઘઉં
અળસી વગેરેના લોટની
બાફીને લુગદી કરવામાં
આવે છે તે
ખાંચ=ખોબણ
દાઉદખાની=પીળા પોચા
ડુંસો=ડુંડા પણ ભરાઉ
વાજીઓ=ઝીણા કાળાશ
પડતા
પોટા=ધોળો ડુંમસો
ફાટ=ભાગ
પુષ્ટિકારક=જોર આપનાર
થુલું=ભુસું; ચાળણ
ઝાટકીએ=ઉપણીએ
રવો=ઝીણો દાણાદાર લોટ
જખમ=ઘા
ક્ષાર–અનાજની પ.

રીક્ષા તથા તેનો ઉપયોગ
સમજાય છે.

પાઠ ૫૭

બગીચો=બાગ
દાંડી=વચલી નસ
સાંકડું=નાનું
ગંજીફો=રમવાના પાનાં
માફક=પેઠે
કમળ=તળાવમાં થતું
એક જાતનું ફૂલ
જથાબંધ=સામટું
દાંતા=અણીવાળી કોર
ગુલમોર=એક જાતનું
ફૂલનું ઝાડ
કળી=વગર ખીલેલું ફૂલ
ચુંટી=તોડી
થોકડો=જથો; જુડો
અળવી=અળુના પાંતરા
કુંવાર=કુંવારનો છોડ
અગથીઓ=અગથીઆ
નું ઝાડ

પાઠ ૫૮

પતંગીઉં= એક જાતની
સુંદર પાંખવાળો કીડો

જીવજંતુ=નાનાં જીવડાં
બારણું=બારણુ
ખૂબસુરત=દેખાદેખ
બીલકુલ=સમુળગી
વેતરી=વેઠ કરનારી
બદલવી=ફેરફાર કરવી
ઇયળ=પેટે ચાલનાર કીડા
પુડા=મધમાખીનું ઘર
અવતાર=એકરુપ બદલી બીજા રૂપમાં આવવું તે
હુમલો=હલ્લો
વંદા=વાંદા
જઠર=ખાધેલું પચાવવાની કોથળી
માદા=પશુ પક્ષીમાં સ્ત્રી જાતના હોય તે
પાંખ=પર
અવસ્થા=દશા; હાલત
કાશેટો=લાંબી ગોળ દરી
નિરાંતવળી=નચિંત થઇ
કુટુંબ=વંશ; ઓલાદ

પાઠ ૫૯

ઘેળાયા કરતો=વારંવાર આવતો
સમડી=કાગડાના આકારનું મોટું પ્રાણી
ચીરે=ફાડે
કરોઠી=સુકાએલા છોડની ડાખળી; રાડા
ગરદન=ડોક
ખાઉંધરા=ખાતાં ધરાય નહિ એવા
કોહેલું=સડેલું
નહોર=તીક્ષ્ણ નખ
ભાગોળ=શહેર કે ગામમાં પેસવાનો દરવાજો
ભાથું=મુસાફરીનું ખાવાનું
તીર=કામઠું
ધમારાબંધ=ઝડપથી
નજર=નીખા
સરી=લપસી
અંધારા=ચક્કર; ફેર; તમર
ગીધ=હાડી ખાનારૂં મોટું પક્ષી
ટોળાવ=ઢાળ
ગજે છે=ઉતારી દે છે
કમકમાટ=ચીતળી

સાર=ઇશ્વરે જે પ્રાણીઓ બનાવ્યા તે આપણા સુખને માટેજ બનાવ્યાં; માટે પરમેશ્વરનો પાડ માનવો.

પાઠ ૬૦.

દોડાદોડ=નાસાનાસ
કુમળી=નરમાશવાળી
પીઠે=બરડે; વાંસે
ગુચ્છવાળી=ઝુમખા જેવી વાળવાળી
છોડાં=છોતરાં
કાતરી=કાપી
કલ્લા=પુળા
ટેકડા=ટુકડા
ભપકાદાર=શોભિતા
સુંદર=ખૂબસુરત
બદન=શરીર; અંગ
રમુજ=આનંદ
વલવલાટ=ઠરીને નહિ બેસવું તે; વલોપાત
ગર=માવો
કુંપળ=ફણગો; અંકુર
રાશી=બંને બાજુપર

અક્કા અણીદાર દાંત હોય છે તે
રૂવાટી=ઝીણા વાળ
ચપળ=ચાલાક
અવાજ=સાદ
ઘાતકી=ખુની
દુશ્મન=શત્રુ
બચાવ=રક્ષણ
ચકોર=ચપળ
પોલાણ=પોકળ ભાગ
ઝુમખો=જથો
છત=છાજ
બીકણુ=બીએ એવું
નજરે પડતું=દેખાતું
ખાસ કરીને=ઘણું કરીને
દૂરનું દૂર=આઘે
તેજ=ચાલાક
કૌવતવાળા=મજબુત; જોરવાળા
ઉપરાઉપરી=એક પછી એક
ફાળ=કુદકો; છળંગ
ઘટ=જાડી
રતુમડો=રતાશ પડતો

રહેઠાણ=વાસ; રહેવાનું ઠેકાણું; મુકામ [વખત
સમીસાંજ=દીવાબત્તીનો

પાઠ ૬૧.

હટે=દૂર જાય; ખસે
પંજા=પાંચ આંગળાં ને હથેલી જેટલો કાંડા આ- ગળનો ભાગ
માન=આબરૂ; મોટાઈ
પુછડી હલાવતો=ખુશ થતો
ફરી વળ્યા=વીંટળાયા
સરત=હાર; જીત
ખંખેરી=ઝાટકી
લટકતી=લબડતી
લાળ=ચીકણું થુંક
ઝપટી=દોટ
ભરોસાદાર=વિશ્વાસુ
મમતાળુ=માયાળુ
તાબેદાર=તાબે રહેનાર
પસ કરતી=સેવતી
ભાવ=પ્યાર; હેત

પાઠ ૬૨.

સગાં=કુટુંબી
નભાવ્યું=રાખી પાળી

સુધીનો પગનો ભાગ
ચહેરો=ઘાટ; મોંની શિકલ
બળવાન=જોરાવર
પક્કું=પહોંચેલું; પેક
ભમે=ભટકે; રવડે
સવાલ=પ્રશ્ન
ટટાર=સીધાં
અણી પડતાં=અણીવાળા
દેખાવ=શોભા; બરાવ
બરછટ=કરકરા
બગાસું ખાય છે=આળસ દૂર કરે છે
ડાચું=જડબું
વિકરાળ=બિહામણું; ડ- રામણું
છાતીવાળુ=હિંમતવાન
હુમલો=ધસારો
ટુકડી=ટોળી
બદામી=બદામના રંગ જેવું
ભુરાશ પડતી=ભુરાશપર
પાદર=ગામના ઝાંપા બ- હારની જગા
હિસ્મારી=ચાસ

બંધુ=બુરચું
બારી=ઝરૂખો
ખોળ=શોધ; તપાસ
દરાખ જેવાં=ગળ્યાં; મીઠાં
વાઢણ=શેરડીનું ખેતર
સતાવવું=દુઃખ દેવું; પજવવું

પાઠ ૬૩.

નુકસાન=બગાડ
કીકી=આંખના ડોળાની વચ્ચેનો ગોળ કાળો ભાગ
ચીરૂં=ફાડું
ઘુરકવા=ડોળા કાઢવા
પડખે=બાજુએ
ખાતર=માટે; વાસ્તે
પજવો છો=હેરાન કરો છો
કોઠી=નાનો કોઠાર
સહેલાઇથી=થોડી મહેનતે
ઝાંખા=થોડા
શોભા=દેખાવ
જ્ઞાન=સમજ
ઘોર=ઘણું બિહામણું
ખબર=જાણ
મ્યાન=તરવારનું ઘર
કરકરી=ખરબચડી
છોલી=ફોતરાં કાઢી
ઉપયોગીપણું=જરૂરિઆત
ગુણ=પાડ
કાસળ કાઢવું=જડ મૂળથી નાશ કરવા
મહેરબાની=દયા

પાઠ ૬૪.

વાઘણ=વાઘની માદા
ચળકે=ઝળકે
ભો=બીક
ચાખેલ=સ્વાદી જો
ચીપડો=વાઘની જાતનું પ્રાણી
સિંહણ=સિંહની માદા
અજાયબ=નવાઇ
ધ્યાન=ચિત્ત
અગ્નિ=દેવતા
વાળ=કેશવાળી; ઘોડા કે સિંહની ડોક પરના વાળ
ઠેલણું=હડસેલી ધકાવતો
હેરાન=દુઃખી
ઘુઘવાટા=ઘુ ઘુ કરતો
અવાજ
ગર્જના=સિંહનું બરાડવું તે
ધ્રુજતાં=કાંપતાં
ભયંકર=બિહામણા
ગોસ=માંસ
ઠેકાણું=નિયમ
વસ્તી=વાસો; રહેઠાણ
ચાંઠા=ડાઘા
આંતરે=ઘેરે; કબજે કરે

પાઠ ૬૫.

ગોકળગાય=પરમેશ્વરની ગાય
કરોડ=વાંસાની વચમાંનું ઉભું હાડકું
દવાશાળા=ઇસ્પિતાલ દવાખાનું
હાડપિંજર=હાડકાનું ખોખું
દિવાલ=ભીંત; કરો
ટાંગ્યું=લટકાવ્યું
બિહામણું=ડરામણું
ગરદન=બોચી
પાંસળી=પાંસા ઉપરની

હાડકી
બેડોળ=કદરૂપું
ભરાઉ=ભરેલું
ચોક્કસ=નક્કી; ખચીત
કૌવત=જોર; બળ
અવયવો=ભાગો
ખોપરી=મગજનો દાબડો
મગજ=ખોપરી માંહેનો નરમ ભાગ
ફેફસાં=દમ ભરવાની કોથળી
હૃદય=લોહીની ટાંકી
થાપો=કુલાની પાસેનો જાંગનો ભાગ
ફુકકો=દમ ભરવાની કોથળી
સંરક્ષણ=સારી સંભાળ
રેસા=તાર; તાંતણા
સંકડાય=સંકોચાય
ગોટલો બાઝે છે=એક ઠેકાણે એકઠો થાય છે.

સવાલ ૧) માંસપેસી શેની બનેલી છે સ.૨) હાડકાંની જરૂર શા માટે છે ? સ. ૩) ભોચામાં કયો ગુણ છે કે જેથી તે લાંબા ટુંકા થઇ શકે છે ? સ. ૪) શરીરમાં કેટલાં હાડકાં છે ?

પાઠ ૬૬.

ત્વચા=ચામડી
સુંવાળી=લીસું
ઉપસી=ઉંચી આવી
દરદ=દુઃખ
નિશાણી=એંધાણી
અડકે=છેડે
ખમાતું=સહન થતું
ખોળીઉં=ઉપલું પડ
હેઠળ=નીચે
રેખા=કાપા
ગરમ=હુંફાળું
ગેંડા=ગેંડીનો નર
કુદરતી=માણસનું કરેલું નહિ તે; ઇશ્વરનું બનાવેલું તે
ઢાંકણ=કવર; પડ
રક્ષણ=સંભાળ; બચાવ
ઢીમું=ઢીમણું
ગોડ=રસવિકારની ગાંઠ
પડ=પોપડો
ખરી પડે છે=જતી રહે છે; નીકળી જાય છે
રૂઝાતા જાય=રૂઝ આવતી જાય
લટું=જબરી
આળું=જરા અડકયાથી પણ દુઃખાય તેવું
ભોંકે=ઘોંચે; ઘાલે
ખાલ=ચામડી; ત્વચા
ઓસીકું=નાનો તકીઓ
દાખલો=ઉદાહરણ
ગલેફ=ઓસીકાં કે ગોદડાંને ચઢાવેલાં પડ
સૂક્ષ્મદર્શક=નાનીચીજને મોટી દેખાડનાર
અસંખ્ય=અગણિત; ઘણાજ

સ. ૧) શરીરનું ઢાંકણ કયું ? સ. ૨) ચામડીનો ઉપયોગ કહો. સ. ૩) ચામડીમાં કેટલા પડ છે ? સ.૪) એ પડનો

ઉપયોગ સમજાવો. સ. ૫) કઇ જગાની ચામડી જાડી હોય છે? સ. ૬) એક દાખલો આપી ચામડીની રચના સમજાવો. સ. ૭) જેના શરીર પર વાળ વધારે હોય તેની ચામડી કેવી હોય છે?

પાઠ ૬૭.

ટકોરો=આંગળી વાળી નખથી ઠોકવું તે
ટકે છે=નભે છે; ચાલે છે
પહેર્યાં=ધાલ્યા
બીક=ડર; ભો
કોથળી=થેલી
ઠરાવ્યું=ઊભું રહેવાયું
ટાંગી=લટકાવી
રાંપી=ચામડું સાફ કરવાનું મોચીનું ઓજાર
કુમળું=નરમ
સુરત=તાપી નદીને ડાબે કાંઠે શહેર છે.
તળીઉં=નીચેનો ભાગ
આચ્છું=મજાનું; સારૂં
તરડે=તરડ પડે; ચીરા પડે; ફાટે
કમાવેલું=પકવેલું
ચમારવાડો=જ્યાં ચમાર લોકો રહેતા હોય તે જગા
વાસ મારતી=ગંધાતી
જીન=ઘોડાની પીઠ પર નાખવાની ગાદી
મસક=પાણી ભરવાનો ચામડાનો કોથળો

સ. ૧) ચામડામાં કયો ગુણ છે કે જેથી પાણી અંદરથી બહાર નીકળી જતું નથી? સ. ૨) જોડા પહેરવાથી શો લાભ? સ. ૩) ચામડાંને કેળવવાની રીત કહો. સ. ૪) ચામડાની કઇ કઇ ચીજો થાય છે?

પાઠ ૬૮.

ઊન=ઘેટાના વાળ
વાંકડીઆ=ગુંચળીવાળા
ટકાઉ=મજબુત
સાચવી=સંભાળી
કુઆ=ઝીણાં જીવડાં
હૂંફ=ગરમાવો
ઢોરઢાંકર=બળદ ઘોડા વગેરે
ઓઢો=બળદને ઓઢાડવા માટે સીવેલું કપડું.
ગરમાવો=હૂંફ; ગરમી
ઉતર્યાં=પૂરા થયા; ગયા
ગાંસડી=પોટલી
કાંતવું=લાંબા દોરા કાઢવા
ઊંડવેઠ=કડાકુડ; માથાકુટ
ભરાઉ=પાસે પાસે
વારકુટ=જેકીટ; કમર સુધીનો વગર બાંયનો કબજો
ઝભ્ભો=પગની પાની સુધીનો ડગલો; જામો
કબજો=બાંય વગરનું બદન

સ. ૧) ઘેટાને ટાઢ કેમ વાતી નથી? સ. ૨) ભરવાડ ક્યારે ઊન કાતરી લે છે? સ. ૩) ઊનનો ઉપયોગ કહો. સ. ૪)

ઊનનાં કપડાંથી ટાઢ કેમ વાતી નથી ? જ. ૪) શરીરમાંથી ગરમી નીકળી જવા પામતી નથી.

પાઠ ૬૯.

આંગણું=બારણા આગળની જગા
તળીઉં=નીચેનો ભાગ
ભેજ=શરદી
સાગ=લાકડાની એક જાત
વાડો=ઘરની પાછળની ખુલ્લી જમીન
ક્યારો=ચોરસ ખાડો
રંગબેરંગી=જુદા જુદા રંગનાં
ચોઘડીએ=વખતે
ઉભરણી=ભોંય તળીઆથી ઉંચાઇ
ખાસ=જાણી જોઇને
કુંભી=ઘરના ઉભા આડા લાકડા બેસાડવા માટેની બેસણી
છોબાણું=છો દેવરાવવી તે
પરસાળ=ઘરમાં પેસતાં પહેલો ખંડ આવે છે તે
ઓસરી=ઓટલી
દેરાસર=દેવને રાખવાનું ઠેકાણું
પૂજા=સેવા
રસોડું=રાંધણી; રાંધવાનો ઓરડો
સરડાવવું=છાપરા ઉપર કપડાં બંધાવવા
પાણીઆરૂં=પાણીના બેડાં તથા ગોળી મૂકવાની જગો
કોઠાર=અનાજ ભરી મૂકવા માટે લાકડાનો કે કાદવનો બનાવેલો ઘાટ
ધુમાડીઉં=ધુમાડો નીકળવા માટે બાંધેલું તે
ધેરાઇ=ભરાઇ
વૈદના પગલાં થતાં નથી=રોગ આવતો નથી.
જાજરૂ=સંડાસ
છીંડી=ઘરની પછાડીના નેવાં પડવાનો ભાગ
સીડી=નીસરણી
દિવાનખાનું=બેસવા ઉઠવાનો મુખ્ય ઓરડો
મોટાં=પ્રખ્યાત; નામીચા
ખુબીથી=સફાઇથી
વેલ=વેલા
ખીંટી=ખુંટી
તાકા=મોટા ગોખલા
મોભ=છાપરાની વચમાંનું આડું લાકડું
સાકટી=વળી
પક્વાસા=છાપરાના સાકટા સાથે જડેલી પાટીયાની ચીપો
કામડું=વાંસની બે ફાડમાંની એક ફાડ
છત=છાજ
નરદમ=તદ્દન
ઝરૂખો=ગોખ; રવેસ
બેશક=નક્કી
સવડવાળું=સગવડ ભરેલું; વગવાળું

પાઠ ૭૦.

ઓળો=છાયો; પડછાયો

મદારી=ખેલ કરનાર
છાયાયંત્ર=ઓળાપરથી વખત જાણવાનું યંત્ર
સાધન=સાહિત્ય
સ. ૧) અસલના વખતમાં, ઘડિયાળ હતા ?
સ. ૨) અસલના લોકો વખત શા ઉપરથી જાણતા.

પાઠ ૭૧.

ઘડિયાળ=વખત જાણવાનું યંત્ર
ચંદો=ઘડિયાળમાં આંકડા માંડેલો ગોળ ભાગ
પગથીઉં=નાની ઓટલી
I=એક
II=બે
III=ત્રણ
IV=ચાર (૧-૫)
V=પાંચ
VI=છ (૫+૧)
VII=સાત (૫+૨)
VIII=આઠ (૫+૩)
IX=નવ (દશ-એક)
X=દશ
XI=અગિઆર (દશ+એક
XII=બાર (દશ+બે)
કુંડાળું=ગોળચકરડું
મિનિટ=અઢી પળ. સાઠ સેકંડ
અંતરે=છેટે
કમાન=પોલાદની પટીનું ગુંછળું
સામટા=બધા
મધરાત=વચલી રાત
ઝડપ=ઉતાવળ
કુંચી=ચાવી
ઉકેલતી=ઉખડતી
સ. ૧) ઘડીઆળમાં કેટલા કાંટા હોય છે ?
સ. ૨) બંને કાંટા સરખા હોય છે ? સ. ૩) નાના તથા મોટા કાંટાથી શું જણાય છે ?
સ. ૪) ઘડીઆળ જોતા શીખવાને માટે પહેલાં શું ઓળખવું જોઇએ ? સ. ૫) ચંદા પર કેટલે સુધી આંકડા માંડેલા છે ? સ. ૬) નાનો કાંટો આઠપર હોય ત્યારે મોટો કાંટો ક્યા આંકડાપર હોય છે ?

પાઠ ૭૨.

પડીકું=બંડલ
સમતોળ=સરખું વજન
તોળ્યું=જોખ્યું
દાંડી=ત્રાજવા બાંધે છે તે લાકડી.
ચીચવો=એક ઉભા લાકડાપર બીજા આડા લાકડાની વચમાં સાલ ઘાલી બે છેડે બેસવાની રમત
મધ્ય=વચલા
સેજસાજ=જરા
ત્રાજવું=તોળાવાના સાધન
પલ્લું=છાબડું
છેતર્યો=ઠગ્યો
પાધરો=સીધો

તોલ=વજન	ખાધ=નુકશાન	ત્રાજવાની બાબતમાં શી
સમાન=સરખી	સ. ૧) આપણને માલ	તપાસ કરવી ?
યુક્તિ=તદબીર	ઓછો ન મળે તે માટે	

પાઠ ૭ કવિતાની સમજુતી

આપણી આજુબાજુએ ગગનમાં અને મનમાં પરમેશ્વરનુ તેજ છે. શ્વાસ અને શ્વાસની પાસે પણ પરમેશ્વરનું રહેઠાણ છે (૧) ભોંયમાં પેસીને ભોંયરામાં કોઈ વાત કહીએ અથવા મનમાં નઠારા (કોઈનું ભુંડુ કરવાના) વિચાર કરીએ તો તે પરમેશ્વર જાણે છે (૨) રજકણુ સુવાને માટે પરમેશ્વર વગરની કોઈપણ જગા શોધીએ પણ પરમેશ્વર વગરની કોઈપણ જગા ખાલી મળે નહિ, મતલબ કે બધેજ પરમેશ્વર છે.

પાઠ ૮ પરમેશ્વરની પ્રાર્થના.

અરે ! દેવના પણ દેવ ! હે જગતના ધણી (પરમેશ્વર) હું તમને પગે લાગીને પ્રાર્થના કરૂં છું કે દયાળુ તમે મને દુઃખથી બચાવો હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફકત તારોજ આસરો છે. (૧) હે પરમેશ્વર તમે હંમેશાં દુઃખ મટાડનારા છો; બધાનું પોષણ કરનારા છો; તેં મારાપર કરોડો ઉપકાર કર્યા છે. હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફકત એક તારોજ આસરો છે. (૨) હું ગરીબમાં ગરીબ અને સમજણ વગરનો જીવ છું મારી કોઈ પણ વાત તમારાથી અજાણીન થી; (મતલબ કે બધીજ તું જાણે છેજ) હે દયાળુ મારો ગુનો માફ કરો, હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફકત એક તારોજ આસરો છે. (૩) અમે નાના છોકરાઓ હાથ જોડીને (કરગરીને) કહીએ છીએ કે હે પ્રભુ અમારી બુદ્ધિ ઘણીજ ઓછીજ છે, માટે મહેરબાની કરીને અમારી માગણી મનમાં લાવો; હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફકત એક તારોજ આસરો છે,

(૪) અમે ને અમારાં જે સગાંવહાલાં છે તે બધાં શરીરે સુખી (તંદુરસ્ત) અને જબરાં રહીએ, તમે અમને હંમેશાં સદ્‌બુદ્ધી આપજો, હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૫) મેં તમારી જરા પણ સ્તુતિ કરી નથી, તેમજ આપના ગુણ ગાવાની (ભજન કરવાની) શક્તિ મારામાં નથી, તોપણ દયા લાવીને (મહેરબાની કરીને) સેવકના દુઃખ મટાડો, હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફક્ત એક તારોજ આશરો છે. (૬)

પાઠ ૧૬. સત્ય.

અરે ભાઈ સત્યનું ધ્યાન ધરવું અને નક્કી સાચું બોલવું કદાપિ ખોટું કામ કરવું નહિ. અને દુનિયામાં આબરૂથી પંકાયલા રહેવું. (૧) સત્યના બીજથી સત્યનું મોટું ઝાડ થશે; અને તેના લાભકારી મારાં ફળ મળશે સત્યરૂપી ઝાડની નીચે માણસો આસરો લેશે, તેથી તેમનાં દુઃખો જતા રહેશે અને બધાં સુખ મળશે. (૨) દુનિયામાં બધાં કામ સત્યમાં (સત્યને આધારે) રહેલાં છે માટે અસત્ય કામ કરવાથી માણસ દુઃખમાં આવી પડશે જેમ સત્યરૂપી સુરજનું તેજ ઘણું પ્રકાશશે, તેમ કપટ અને નઠારી બુદ્ધિ (સત્યની) બીકથી નાશ પામશે. (જતી રહેશે) (૩) કદાચ કોઈ કારણથી સત્ય ઢંકાઈ જશે (જાહેરમાં આવશે નહિ) તોપણ આખરે સત્યનોજ પ્રકાશ થશે. મતલબ કે સત્ય ઉઘાડુ પડશે. જેમ સુરજ કદી વાદળાંથી ઢંકાઈ જાય છે; તોપણ તે પાછો ફરીથી ખુલ્લો થઇ પ્રકાશે છે, તેમ. (૪) સાચને નુકસાન નથી. (સાચુ બોલવાથી નુકસાન થતું નથી) તેમ તેનો કદાપિ નાશ થતો નથી, માટે હંમેશાં સાચું બોલી-નેજ દુનિયામાં જીત મેળવવી, સત્ય ઘણાં દુઃખ નક્કી ટાળે છે. સત્યના જેવું જોર બીજું નક્કી નથી. (૫) સત્યમાં હંમેશ ખરૂં

સુખ રહેલું છે, એટલુંજ નહિ પણ સત્યથી પરમેશ્વર ઘણો ખુશ થશે વળી સત્ય વગર બીજો ધર્મ નથી, માટે સત્યથી સ્વર્ગ જીતો અને હંમેશાં ખુશ રહો. (૬)

પાઠ ૨૪ પશુઓનાં ટોળામાં તકરાર.

ચોપગાં જનાવરોમાં એક વાંધો પડયો. તેથી તેઓએ પોતે સામસામી સવાલ જવાબ કરવા માટે કચેરી ભરી (ભેગાં થયાં) અને ત્યાં બધાં નર અને માદા બેઠાં એટલે ગાય—હું ગાય ગરીબડી પડી એટલે મારા ગુણોની (ઉપયોગીપણાની) કદર કોણ કરશે ? મતલબ કે કોઇ નહિ મારાં વાછરડાં બિચારાં દૂધ વગર ટળવળે છે અને દૂધ તો બીજા ખાય છે; તોપણ મારા પર થતા જુલમનો પાર કયાં છે ? (ટેક) (૧) કુતરો—હું વિશ્વાસુ પ્રાણી છું ધણીનું અન્ન ખાઇને મનમાં ટેક રાખીને તેના ખાધેલા લૂણનો બદલો વાળી આપું છું અને વળી રાત દિવસ સેવા પણ કરૂં છું (ટેક) (૨) ગધેડો—બેવકુફ (અકકલ વગરના) માણસ મને હસે છે, પણ સમજતા નથી કે ભાર કોણ ઉપાડે છે ? ભારે વજન લાવ (પીઠપર ભરે) તોપણ વગર તકરારે હું ચાલું છું; પણ કહો કે માણસો મારો ગુણ કયા જાણે છે ? (ટેક) (૩) ઘોડો—હું શરીરે દુ:ખ વેઠીને ચાકરી કરૂં છું અને કદાપિ હાર (ખાવાનું) પણ ન ખાઉં, ધણીને પીઠપર બેસાડીને મુસાફરી કરૂં છું તોપણ કહો કે કોણ મારી કાળજી રાખે છે ? (ટેક) (૪) ઊંટ—મુસાફરીમાં રસ્તો કાપવાને હું ઘણી લાંબી મુસાફરી કરૂં છું તોપણ કોઇ ઘાતકી મુસાફર પાણીને માટે મને મારી નાખે છે (રણમાં પાણી નહિ મળવાથી મુસાફર પોતાનો જીવ બચાવવાને ઊંટને મારે છે કેમકે તેની પીઠપરના ઢેકામાં પાણી ભરાઇ રહેલું હોય

છે.) છતાં પણ મરતાં મરતાં હું પરોપકાર કરું છું (ટેક) (૫) હાથી—રાજાની અંબાડીનો આધાર મારાપર છે. (મતલબ કે મારા વડે અંબાડી શોભે છે.) મારા પગલાથી સ્વારી સારી દેખાય છે, અને વળી દરબાર પણ શોભે છે. તેથી હું પશુઓમાં મોટો સરદાર છું. (મતલબ કે પશુઓમાં હુંજ મોટો છું) (ટેક) (૬) બકરો— હું જરા પણ દુઃખ આપતો નથી; તોપણ માણસ મારું માંસ ખાવાને તલપી રહે છે; તેથી હું ચંડાળના હાથે કપાઇ મરું છું. કહો મને બીન ગુનેહગારને ઇન્સાફ ક્યાં મળે છે? (મતલબ કે મળતો નથી) (ટેક) (૭) બળદ—મારા જોરથી ખેડુત હળ–જમીન ખેડે છે મારા પર આખી દુનિઆનો આધાર છે; હુંજ સ્વારી કે વેપારનો, રોજનો ભાર ઉપાડું છું તોપણ મને જરા પણ આરામ મળતો નથી. (ટેક) (૮).

ગધેડો, બકરો, બળદ, હાથી, ઘોડો, ને ગાય એ બિચારાં પ્રાણી બીજાના ભરોસા પર અફળાય છે. વિશ્વમાં નઠારાં કામને માટે જો કે સરકાર સજા કરે છે, તો પછી પશુ પક્ષીને દુઃખ દેતાં પરમેશ્વર ગુસ્સે થાય નહિ? મતલબ કે થાયજ.

પાઠ ૨૭. જુઓ કે જંતુની જાતમાં કીડી પણ અનાજ એકઠું કરે છે; અને બધી સાથે મળીને હંમેશાં હળીમળી દરમાં રહે છે.

પાઠ ૩૧. પક્ષીઓની ખુશાલી.

ઝાડ ને છોડવાની ડાળીઓ હાલે છે. અને પવન પાંદડાં હલાવે છે. શોભાયમાન પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતા ઊડે છે. (મતલબ કે કલોલ કરે છે) પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતાં પરમેશ્વરનું ધ્યાન ધરતાં જંગલમાં ચેનબાજી કરતાં અને હંમેશાં ખુશીમાં ફરતાં ટોળામાં હળી-મળીને રહેતાં (એક બીજાને) મનની વાતો કહે છે. સુખીઆ પક્ષી હંમેશાં ઝાડ છોડવાની ડાળીપર ડોળે છે. (૧) કોઇ જંગલમાં ફુલ

ખાય છે. કોઈ દાણા ખાતા જાય. કોઇ ફુલમાંનો રસ ચુસે છે અને કોઇ લીલોતરી ખાય છે. કોઇ લીલોતરી ખાય અને પાણી એવારે દોડી જાય, બધાં પક્ષીઓ સાથે નહાય અને પછી પોતાને રસ્તે પાછાં ફરે, સાંજે માળામાં બચ્ચાંને સુખે બેઠેલાં જોઇ હસે છે, સવાર થતાં પહેલાં ઉઠીને દોડે છે અને કોઇ જંગલમાં ફુલ ખાય છે. (૨) સારી રીતે ઝુલતાં ફળ અને જુદી જુદી જાતના મેવા પરમેશ્વરે આપ્યો છે તે બધાં પંખીઓ હેતથી ખાય છે. વળી પરમેશ્વરે ખેતરમાં પુરેપુરો પાક આપ્યો છે તે મીઠો માલ મંડયા રહીને ખાય તોપણ ખુટે નહિ એટલો છે, તે ખાઇને હંમેશા સંતોષ રાખીને દરરોજ ચોકખું પાણી પીએ છે, અને પોતાને ઠેકાણે આવીને નિરાંતે બેસે છે. ફળો સારી રીતે હાલે છે. (૩)

ઉદ્યમ વિષે.

મહેનતથી માણસ એકલો હોય તોપણ હજારો માણસોને પાછળ પાડે છે, મતલબ કે પોતે આગળ પડે છે. મહેનતથી મરજી મુજબ પૈસા અને અનાજ મેળવી શકાય છે. મહેનતથી રાજાની પદવી લેવી હોય તો તે કાંઇ આઘે નથી મતલબ કે તે પણ મેળવાય છે;

મહેનતથી દેવ અને રાક્ષસ તાબે કરી શકાય છે, મહેનતથી આપદાઓ તુરત જતી રહે છે. મહેનતુ માણસો ધૂળમાંથી પણ સોનું શોધી કાઢે છે. અરે બાળકો! તમે મહેનતને ઇચ્છેલું ફળ આપનાર ગાય બરાબર જાણો. મહેનતથી ધાર્યા મુજબ ઘણો લાભ મેળવાય છે.

સાર—આળસ છોડી મહેનત કરવી.

પાઠ ૩૬ ગ્રીષ્મ ઋતુનો મહિમા.

પરમેશ્વરની મોટાઇ અમે ગ્રીષ્મઋતુમાં જોઈ લીધી. ઝાડની ઠંડી છાયામાં ફુલ ફળને ખુશીથી હાલતાં જોયાં. (૧) કોયલ મીઠા સ્વરથી

બોલતી હતી, તેથી આ આંબાનું ઝાડ સારૂં દેખાય છે. જેમ જમીન (સુરજની ગરમીથી) ગરમ થતી જાય છે તેમ મોગરો (પોતાની) સારી વાસ ફેલાવે છે. (૨) આંબો—જંગલમાં અને ઝાડોમાં રમતી અને ખુશ થતી વસંત ઋતુ મને (આંબાને) મોર આપીને રખડતી રખડતી ગઇ. પછી ગરમીની ઋતુ થઇ એટલે આંબાપર બહુ સારી કેરી આવી, તેને સારી લીલીછમ જોઇને માણસો (તે લેવાને) લોભાય છે. (૧) એ ઋતુમાં ઘણો તાપ પડે છે, તેથી કેરીઓ ઝાડપર પાકીને ખરી પડે તે પછી રસદાર થઇ ને સારો કેસરીઆ રંગ ધરે છે. તે (કેરી) રસથી દુનિયાના લોકોનું મન પોતાની તરફ ખેચતી તેથી કેરીની મજા મનમાં રહેતી. (૨) કોયલ—જુઓ આ ગરમીની ઋતુમાં ધામ ઘણો થાય છે. તેથી પક્ષી ઊડીને જંગલે જંગલ ફરે છે. હું (કોયલ) ટહુકાથી માણસનું મન મારા તરફ ખેંચું છું મારૂં રહેઠાણ આંબાના ઝાડપર છે. (૧) હું મારા કાળા રંગના શરીરથી ઓળખાઉં છું અને મારા મધુરા સાદ વડે વખણાઉં છું. (હું માણસોને) ગાયનના સુર સમજાવું છું અને મનને મોહ પમાડે એવો બાગ ઘણો ગજાવી મૂકું છું. (૨) મોગરો—જુઓ આ બાગ સફેદ મોગરાના ફૂલથી રૂપેરી હોય એવો શોભે છે. વેલાઓમાં ખીલેલી કળીઓ છે તેથી શરીરમાં સારી વાસ ભરાય છે. હું ઘણી પાંખડીઓ ફેલાવી ઝારીના જેવો બન્યો છું બધા લોકોએ મને ગ્રીષ્મનો ખીલેલો બાળક ગણ્યો છે.

ઇંદ્રવજ્રા.

આંબો, કોયલ અને મોગરો એક હારમાં ગાય છે.
આંબો—કેરી રસદાર હોય તેજ સારી.
કોયલ—હું ઝીણા સ્વરને લીધે ઘણી વખણાઉં છું.

મોગરો—બટ મોગરાની મીઠી સુગંધ છે,

બધાં કહે છે અમે સારી અને શોભીતી ગ્રીષ્મ ઋતુ જાણી.

પાઠ ૪૦મો. સ્વચ્છ પાણીથી ભરેલી સારી નદી જુઓ, તેને કાંઠે નાનાં મોટા ઝાડો ઊગેલા છે એમાં જુદાં જુદાં રંગનાં માછલાં મજા કરતાં અને કિનારાપર લીલુછમ જેવું ઘાસ પશુઓ ચરતાં જણાય છે. બધા શહેરનો દેખાવ નાકી નદીથીજ સમજવો, નદીથી નહાવાનું ધોવાનું, પાણી પીવાનું મોટું સુખ સમજવું.

ભૂગોળના સવાલ.

પાઠ ૩૮મો. સવાલ) પ્રલ્હાદ શું ધંધો કરતો હતો? વલસાડથી પારડી કઇ દિશામાં છે? વલસાડથી પારડી જતાં રસ્તે કઇ નદી આવે? પારનેરાના ડુંગરાના શિખરપર ચઢીને તેમણે શું જોયું? પારડી આવી તેઓએ શું કર્યું?

પાઠ ૩૯મો. સવાલ) ગુજરાતમાં મોટો પર્વત કયો છે? આબુથી બીજા નાના પહાડ કયા કયા છે? ટેકરો, ડુંગરી, ડુંગર, પર્વત, તળેટી, અને ખીણ એટલે શું તે સમજાવો. નવી જમીન શી રીતે બને છે? કયા પર્વત પર બંગલા, કિલ્લા, દહેરાં વગેરે બાંધી શકાય? મેદાન એટલે શું તે સમજાવો. લસુંદ્રા, દેવકી ઉનાઈ, તુળસીશ્યામ એ કુંડમાં ઊના પાણી શાથી હશે? પર્વતો ને મેદાનો કેમ થયા તે સમજાવો. મેદાન અને ડુંગરોનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૪૦ સવાલ) વરસાદનાં પાણીનાં ટીપાં શું શું કામ કરે છે? નદીનો ઉપયોગ કહો. નદીના મુખ આગળની અને મૂળ આગળની જગામાં શો ફેર હોય છે? સરોવર શી રીતે બનતાં હશે? સરોવરનાં પાણી કેવાં હોય છે? કયા સરોવરનું પાણી ખારું હોય છે?

ગુજરાતમાં મીઠા પાણીનું સરોવર કયું છે? અને ખારા પાણીનું કયું છે? તળાવનું પાણી કેવું હોય છે?

પાઠ ૪૧ સવાલ) સમુદ્રનું પાણી ખારૂં શા માટે હોય છે? સમુદ્ર કેટલો ઉંડો હોય છે? નદીનું શા માટે મીઠું હોય છે? સમુદ્રમાં મોજાં શાથી થાય છે? સમુદ્રનું પાણી રાતું, ભુરૂં, પીળું દેખાવાનું કારણ શું? દરીઆમાં રેતી કયાંથી આવતી હશે? દરીઆમાં શું શું પાકે છે?

પાઠ ૪૨ સવાલ) હજીરો કયાં છે ને તે શાને માટે પ્રખ્યાત છે? દરીઆ વિષે થોડીક વાત કહો. ભૂશિર, અખાત અને ઉપસાગર એટલે શું તે સમજાવો. બેટ શી રીતે બનતા હશે? દ્વીપકલ્પ એટલે શું? કઇ ક્રિયા સમુદ્ર કિનારે હંમેશાં થયા કરે છે? સામુદ્રધુની અને ખાડી એટલે શું તે સમજાવો.

પાઠ ૪૩ સવાલ) ગાડાં અને હળમાં શેનું લાકડું વાપરે છે? અને તે લાકડું વાપરવાનું કારણ શું? લુહારને ત્યાં શું જોયું? કુંભારને ત્યાં તેઓએ શું જોયું? ઢેડવાડામાં ઢેડા શું કરતા હતા? શણનું શું બને છે? ગામડામાં વસનારા લોકો કયા કયા ધંધા કરે છે?

પાઠ ૪૪ સવાલ) ગામ અને શહેરનો તફાવત સમજાવો. અમદાવાદ કયાં છે? શું છે? ને શાને માટે પ્રખ્યાત છે?

પાઠ ૪૫ સવાલ) કુબેરદાસ કયાં જતા હતા? તેમની સાથે કોણ ગયું? મુખીએ કોને સલામ કરી? મામલતદારે શી શી વાત પૂછી? કુબેરદાસે શું જવાબ આપ્યો? ફોજદાર ઓવરસીઅર અને તિજોરરનાં કામ કહો. વેચાણ, ગીરોખત કયું ખાતું નોંધે છે? કુબેરદાસ દવાખાનામાં શું કરવા ગયા હતા, અને ત્યાં કોની સાથે વાતચીત થઇ?

પાઠ ૪૬ સવાલ) તાલુકો, જિલ્લો અને પ્રાંતની વ્યાખ્યા

ઓળો. એ દરેકના ઉપરીને શું કહે છે? જમીનની વસુલાત માફ કરાવવી અથવા મુલતવી રખાવવી એ કોણ કરી શકે? પ્રાંતના મુખ્ય ખાતાના નામ દો. અને તે ખાતાઓનો મુખ્ય અમલદારને શું કહે છે? તાલુકાના લેણદેણ સંબંધી દાવા કોણ ચુકવે છે? તાલુકામા પોલીસ ખાતાનો મુખ્ય અમલદાર કોણ? જિલ્લાના દવાખાનાના ઉપરી દાકતરને શું કહે છે?

પાઠ ૪૭ સવાલ) કલેકટરને મુખીએ શી બાબતની અરજી આપી? પોલીસના ઉપરી સાહેબને શું કહે છે? જિલ્લા જડજને શું કામ હોય છે?

પાઠવાર અઘરા શબ્દો તથા જોડાક્ષરો.

વાર્તા	સામાન્ય	મૂળાક્ષરો	જોડાક્ષરો	પદાર્થપાઠો
પ્રાણીઓ	ચિત્રો	હોંશિયારી	ભૂગોળ	માહીતી
પુસ્તકો	પોપટીઉં	વર્ણન	લિપિ	બ્રાહ્મણ
બાળબોધ	પંડીતો	અજાણુ	વરડું	અનુસ્વાર
વિસર્ગ	કૂકકડ	નર્યા	શ્રદ્ધા	ઉદ્યોગી
અજુકતુ	ઉંમર	વિદ્યાભ્યાસ	ધ્યાન	ટહુ
મૂર્ખ	હુંહુડતો	કળિયુગ	ઉતર્યા	બુદ્ધિ
હિંડાડે	ખર્યુંપાન	શ્રાવક	જાત્રા	કૂદી
ડૂબી	અક્કલ	ધણિધણિઆણી	ભક્તિ	કૃપા
નરસિંહ	ચૌદશ	શિક્ષક	અંતઃકરણ	ફેંટા
સોંપ્યો	શુદ્ધિ	આશ્ચર્ય	લગ્ન	કુટુંબ
ખૂંચેલો	ઇન્સાફ	વિજયનગર	ઘડાવ્યાં	કીમતી
સત્તર	મિલકત	વહેંચણ	દિવાન	ઉમરા

સુશોભિત	સિપાઇઓ	પૈપૈસો	અટકાવ્યો	વિશ્વપતિ
દોડાદોડ	છુટયું	પ્રમાણુક	કિંમત	પોલીસ
જગકર્તા	ભૂખ્યો	સ્તુતિ	પ્રાર્થના	નિવારો
વૃદ્ધ	આગ્રહ	સુરંકલી	વિધવા	જાપ્તો
તુરંગ	વાણીઆ	વિકટ	તૂટી	દ્રવ્ય
લૂટી	મિઠાઇ	તાલીવંત	લૂટ	ભુંડું
મડદાં	યુધિષ્ઠિર	અર્જુન	ક્રોધ	વર્તણુંક
દુર્યોધન	સ્ત્રી	દ્રૌપદી	ઝુંપડી	દુઃખ
નવાણું	કૌરવ	ચિત્રગુપ્ત	ગંધર્વ	ગુસ્સો
ન્યાયાધીશ	પ્રીતિ	ચર્ચા	સાક્ષી	શક્તિ
વિચાર્યું	ગળેપડુ	ગૃહસ્થ	નિસાસો	લંગડો
હંમેશાં	કદાપિ	શિઆળ	વિલાસપુર	મહોલ્લો
પિત્તળ	મશ્કરી	શિરોઇ	સ્વાદ	મઝા
સિવાય	દુષ્ટ	કલેશ	નિશ્ચય	વૃક્ષ
મંદવાડ	પ્રગટે	ઉજાસ	સ્વર્ગ	રિવાજ
વર્તમાનપત્ર	લક્ષ્મી	ઉત્તર	પત્થર	પૂજે
વિદ્યાર્થી	સ્વચ્છ	સ્થિતિ	ચોંટાડવા	ઇંદ્રિય
ઢાંકણુ	કંટાળો	છિદ્રો	નુકશાન	ભિનાશ
ચોંટયો	નાહ્યો	લૂછી	પાડોશણ	વિદ્વાન
અઘાટ	ફેંસલો	નિર્ણય	દિલ્હી	વિદ્યા
આસરો	વિષયો	ખુદાવંદ	મચ્છર	નક્શ
ફાટયો	માતેલો	યુક્તિ	ગર્વ	વોશિંગ્ટન
જ્યોર્જ	વિષ્ણુપ્રસાદ	પુસ્તકાલય	વૃત્તાંત	ધમકાવ્યા
હિંમત	લક્ષ્મણ	ઇર્ષાખોર	બંદગી	આહ્લાદ

અંદેશો	સાદડી	બ્રાહ્મણ	પિડાય	ધિક્કાર
પુરુષો	ઝવેરાત	તલ્લીન	ગુરુ	ગંદકી
મુકુંદ	પશ્ચિમ	ભિખારી	નૌતમલાલ	ચિંતા
ખૂશી	કિલ્લો	ઢોલ	બિછાનું	ચક્કર
રમણિય	દેશનિકાલ	બાંધણી	ભાંગ્યું	દુર્ગંધ
સ્થિર	આકૃતિ	વિવાહ	પુષ્કળ	ઢોળાયું
કૈકેયી	ચમત્કાર	દેવસ્થાન	માર્ગ	સંગ્રહ
મુકાય	મંથરા	ગ્રીષ્મ	પર્વત	શ્રેષ્ઠ
જંતુ	મુકાવ્યો	શત્રુઘ્ન	ઋતુ	કાઠિઆવાડ
નિર્દોષ	કઠિઆરા	દોષ	અયોધ્યા	શ્યામ
શેત્રુંજા	ધડાકો	નિસાસો	મળસ્કે	કૌશલ્યા
મહિમા	પાલિતાણા	ફુટી	ધર્માદા	નિર્મળ
સુમિત્રા	સુગંધ	લસુંદ્રા	ફૂટયો	સંતોષ
લક્ષ્મણ	ચિત્ત	ભિંજાય	સંતાડવા	આશીર્વાદ
વિપત્ત	સંદેહ	સૂર	જન્મ	સદ્‌ગુણી
ચોકખું	ધૂળ	ચૌદ	પ્રફુલ્લ	ગમ્મત
પ્રદર્શન	શેખચલ્લી	તરુવર	મુન્સફ	પ્રહ્લાદ
સ્ફુ	સીવણકામ	તર્કપ્રસાદ	વડોદરા	ચોર્યાસી
કસ્બો	ગૂંથે	અજબડ	જિલ્લો	વંશપરંપરા
પાંદડાં	ઉત્પન્ન	ગૂંથેલી	ઢેડવાડો	ધિક્કાર
કમિશનર	સુળીઆં	નિર્વાણ	ગોદડાં	વત્તા
અંગ્રેજી	અગત્ય	સમુદ્ર	દોરડાં	ગોવિંદ
ઢીલ	ખ્યાલ	સરિતા	છુટ્ટી	સંમતિ
સરખાઈ	કંટાળતો	પળાશ	વિચિત્ર	ઓફિસ

શાંતિલાલ	એસ્વાદ	કહોળી	મોહંમદ	મીણબત્તી
પરીક્ષા	હુંફ	નિરોગી	નિતારી	અથડાય
બૂટ	શ્રેષ્ઠ	હથિયાર	ધરાસણા	ગળણી
કિનારો	નિરાશા	વિસ્મય	પુષ્ટિકારક	ઓવરસિયર
દ્વીપકલ્પ	ખૂટતા	ખૂન	ગંધક	શુમારે
ટડેલ	સખ્તી	મઝાની	ચિનાઇ	ઘુંટી
નિશાન	ભુશિર	એહસાન	ક્રિયા	સામુદ્રધુની
બટ્ટી	પૈડું	દુરસ્ત	તિજોરર	દાકતર
કલેકટર	ઈન્સ્પેકટર	ચિકાર	પ્યાલું	લિલાશ
ઝુંમર	ધાન્ય	હાંસોટી	દાઉદખાની	અડદ
વટાણા	ઝુલું	ચાળણી	વિનંતી	ફોલ્લા
પોટીસ	હુંમસો	દોડ્યા	ચુંટી	ડાંડી
શોધી	ચિરાએલું	પ્રકાશ	જીવજંતુ	અથવા
સૂંઢ	વેતરી	અઠાવીસ	કીડિઆરી	પોષણ
ક્રોશેટો	નિરાંત	ઘોળાયા	ઊડતું	ઘસારાબંધ
ખાઉધરાં	ક્મકમાટ	વલવલાટ	ગુચ્છા	બિલાડી
ઠેકડા	ઓચિંતી	દુશ્મનો	ઝુમખો	રતુમડા
તૂલ	રાક્ષી	ગબડી	દિવાલ	રહેઠાણ
તૈયાર	શ્રીધર	ટુકડી	કાબરચીતરૂં	કીકિઆરી
સાંકડી	ખંધાઇ	શિક્ષણ	ધ્રૂસકવા	મૂછ
ઘંટડી	મ્યાન	અગ્નિ	ધ્રૂજતા	સિંહણ
ચોંટયું	ઠેલણ	ધુધવાટા	ગર્જના	હાડપિંજર
ટાંગ્યું	કાંડું	હ્રદય	ડુકકો	સંરક્ષણ
ખાંસીપસી	સહમકશાંક	રક્ષણ	ઓસીકું	ઓળીછું

ઘુંટતું	કુક્કર	મિનિટ	વાસ્કુટ	ઝભ્ભા
ઢોરઢાંકર	ઓરાઢીએ	ઊં[illegible]	રકાબિ	હુંર્
ટુમ્બા	પરસાળ	પા[illegible]આરૂં	ધુમાડીઉં	ખાડિઆળ

કડાંની ડ્રિલ.

કડાં લોઢાનાં સળીઆનાં બનાવેલાં હોય છે, અને તેનો વ્યાસ એક બિલસ જેટલો હોય છે; અને તેની જાડાઇનો પરીઘ બે ઇંચનો હોય છે; તે રાતા, પીળા, વાદળી વગેરે તરેહ તરેહના પાકા રંગથી રંગેલા હોય છે. સૂચના—૧) કડાંની દરેક રમત અગિઆર સુધી કરાવી ત્યારે કડાં હાથ સાથે લટકતાં રખાવવાં. ૨) છેલ્લી રમતે ત્યારે કડાં જમીન પર મૂકાવી દેવડાવવાં મુકતાં અવાજ ન થાય તે બાબત સૂચના આપવી. ૩) કડાં મુઠીમાં જોરથી દાબીને પકડવાં. અંગુઠો ટેકામાં કડાં ઉપર રાખવો જેથી કડાં હાલશે નહિ અને પકડતાં સુગમ પડશે. રમત ૧—તૈયાર (કડાં લેવા તત્પર થવું) ચાલો—બે કડાં બે હાથમાં લઇ હાથ નીચા રમત ૨—૧) બેઉ હાથ સીધા લાંબા, ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠીઓ સામ સામી) ૨) બેઉ હાથ પીઠ ગમ પાછળ ખેંચી કડાં છાતી આગળ રાખવા. રમત ૩—બેઉ કડાં એકઠા કરી વચ્ચેથી બેઉ હાથે સામ સામા પકડવા. ૧) ઘુંટણમાંથી પગ વાળી પગના આંગળાપર વજન રાખી બેસવું એડી ઉંચી રાખવી (હાથ બે પગ વચ્ચે સીધા રાખવા) ૨) ઉભા થવું ને કડા માથા ઉપર ધરી રાખવાં. (ઉભા થતી વખતે એડી જમીનપર ઠોકવી જોઇએ.) રમત ૪— કડાં છુટા કરી એકેક હાથમાં પકડવાં. ૧) જમણો હાથ જમણી તરફ. ખભાની સીધી લીટીમાં લંબાવવો. (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો.) ૨) એકથી ઉલટું રમત ૫—૧) જમણો હાથ સામો લાંબો કરવો. (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો.) ૨,) એકથી ઉલટું. રમત ૬—

૧) જમણો હાથ ઉંચો (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો. ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૭—૧) બેઉ હાથ ઉંચા (મુઠીઓ સામસામે) ૧) ૨) બેઉ કડાં પગના આગળા આગળ (પગ ઘુટણમાંથી સીધા રાખવા) રમત ૮—બેઉ હાથ ઉંચા (મુઠીઓ સામસામે ૧) જમણો હાથ મોં સામેથી ઉપલી તરફથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો, (ડાબો હાથ લટકતોજ રાખવો) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૯—૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા (મુઠીઓ સામસામા) ૨) બેઉ હાથ પાછળ લાંબા. રમત ૧૦—૧) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠીઓ આકાશ તરફ) ૨) બેઉ હાથના અંગુઠા ખભાને અડકાવવા.

આનાની ધાત.	૫૨ – રૂ. ૩।	૪૦૦ – રૂ. ૨૫
૪ – રૂ. ૦।	૫૬ – રૂ. ૩॥	૮૦૦ – રૂ. ૫૦)
૮ – રૂ. ૦॥	૬૦ – રૂ. ૩॥।	૧૦ – રૂ. ૦॥=
૧૨ – રૂ. ૦॥।	૬૪ – રૂ. ૪)	૨૦ – રૂ. ૧।
૧૬ – રૂ. ૧)	૬૮ – રૂ. ૪।	૩૦ – રૂ. ૧॥।=
૨૦ – રૂ. ૧।	૭૨ – રૂ. ૪॥	૪૦ – રૂ. ૨॥
૨૪ – રૂ. ૧॥	૭૬ – રૂ. ૪॥।	૫૦ – રૂ. ૩)=
૨૮ – રૂ. ૧॥।	૮૦ – રૂ. ૫)	૬૦ – રૂ. ૩॥।
૩૨ – રૂ. ૨)	૮૪ – રૂ. ૫।	૭૦ – રૂ. ૪।=
૩૬ – રૂ. ૨।	૮૮ – રૂ. ૫॥	૮૦ – રૂ. ૫)
૪૦ – રૂ. ૨॥	૯૨ – રૂ. ૫॥।	૯૦ – રૂ. ૫॥=
૪૪ – રૂ. ૨॥।	૯૬ – રૂ. ૬)	૧૦૦ – રૂ. ૬।
૪૮ – રૂ. ૩)	૧૦૦ – રૂ. ૬।	૧૦૦૦ – રૂ. ૬૨॥

	૧૧૨ ~ રૂ. ૭)	૨૨૪ ~ રૂ. ૧૪)
૧૬ ~ રૂ. ૧)	૧૨૮ ~ રૂ. ૮)	૨૪૦ ~ રૂ. ૧૫)
૩૨ ~ રૂ. ૨)	૧૪૪ ~ રૂ. ૯)	૨૫૬ ~ રૂ. ૧૬)
૪૮ ~ રૂ. ૩)	૧૬૦ ~ રૂ. ૧૦)	૨૭૨ ~ રૂ. ૧૭)
૬૪ ~ રૂ. ૪)	૧૭૬ ~ રૂ. ૧૧)	૨૮૮ ~ રૂ. ૧૮)
૮૦ ~ રૂ. ૫)	૧૯૨ ~ રૂ. ૧૨)	૩૦૪ ~ રૂ. ૧૯)
૯૬ ~ રૂ. ૬)	૨૦૮ ~ રૂ. ૧૩)	૩૨૦ ~ રૂ. ૨૦)

રૂપીઆભારની ધાત.

રૂ. ભાર		શેર	અધોળ	રૂ. ભાર		શેર	અધોળ
૧। રૂ. ભાર.		૦)૦॥	૦॥	૨૧।	”	૦॥૦॥	૮॥
૨॥	”	૦)–	૧	૨૨॥	”	૦॥–	૯
૩॥।	”	૦)–॥	૧॥	૨૩॥।	”	૦।–॥	૯॥
૫	”	૦)=	૨	૨૫	”	૦॥=	૧૦
૬।	”	૦)=॥	૨॥	૨૬।	”	૦॥=॥	૧૦॥
૭॥	”	૦)≡	૩	૨૭॥	”	૦॥≡	૧૧
૮॥।	”	૦)≡॥	૩॥	૨૮॥।	”	૦॥≡॥	૧૧॥
૧૦	”	૦)૦। શેઅરથવા૪		૩૦	”	૦॥।	૧૨
૧૧।	”	૦।૦॥	૪॥	૩૧।	”	૦॥।૦॥	૧૨॥
૧૨॥	”	૦।–	૫	૩૨॥	”	૦॥।–	૧૩
૧૩॥।	”	૦।–॥	૫॥	૩૩॥।	”	૦॥।–॥	૧૩॥
૧૫	”	૦।=	૬	૩૫	”	૦॥।=	૧૪
૧૬।	”	૦।=॥	૬॥	૩૬।	”	૦॥।=॥	૧૪॥
૧૭॥	”	૦।≡	૭	૩૭॥	”	૦॥।≡	૧૫
૧૮॥।	”	૦।≡॥	૭॥	૩૮॥।	”	૦॥।≡॥	૧૫॥
૨૦	”	૦॥	૮	૪૦	”	૧	૧૬

(સમાપ્ત)